

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1662

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1662
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
22 februari 2019

[CONSTANTIJN HUYGENS] (PARIJS)
AAN HUGUES DE LIONNE [(PARIJS)]
18 JANUARI 1662
5750

Samenvatting: Huygens zendt Lionne een memorandum, aangezien zijn bezigheden alleen door harmonie [=muziek] mogen worden onderbroken.

Bijlage: memorandum.

Primaire bron: Den Haag, Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 927: ontwerp (autografisch).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5750, p. 386: volledig.

Namen: Lodewijk XIV.

Glossarium: harmonie (harmonie).

Transcriptie

Paris, 18 Janvier 1662.

Monsieur de Lionne est très-humblement supplié d'aggréer que pour luy sauver l'importunité d'une visite parmi la grande presse de ses occupations que la seule harmonie doibt pouvoir interrompre, ce mémoire luy soit présenté de loing, comprenant la substance de ce qui fut représenté de bouche hier à Sa Majesté par

son très-humble et très-obéissant serviteur
[etc.]

Vertaling

Parijs, 18 januari 1662.

De heer [Hugues] de Lionne wordt nederig verzocht ermee in te stemmen dat hem, om hem het ongemak te besparen van een bezoek temidden van zijn drukke bezigheden die alleen door muziek mogen worden onderbroken, van verre dit memorandum wordt overhandigd, dat de hoofdzaak bevat van hetgene aan Zijne¹Majesteit² gisteren persoonlijk is meegedeeld door

zijn nederige en gehoorzame dienaar
[Constantijn Huygens].

---

1. Lodewijk XIV.
2. 17 januari 1662.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (PARIJS)
AAN DE RAAD VAN DE PRINS [DEN HAAG]
16 FEBRUARI 1662
5764

Vervolg op Huygens' brief van 2 februari 1662 (Worp 5, nr. 5760, p. 395).

Samenvatting: Huygens schrijft over de corruptie en interne onenigheid van enkele vertegenwoordigers. De koning houdt zich alleen maar bezig met het dansen in zijn ballet.

Bijlage: stukken van Sauzin uit Orange.

Huygens schreef opnieuw op 23 februari 1662 (Worp 5, nr. 5767, pp. 400-401).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 6, dl. 1, nr. Hh: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5764, pp. 397-398: volledig.

Namen: Philippe-Guillaume de Laurens (markies van Beauregard); Jean Sauzin; Amalia van Solms; Willem III.

Plaatsen: Orange.

Glossarium: balet (ballet); danssen (dansen).

Transcriptie

Aen den Raed.

Paris, 16 Febvrier 1662.

Hier nevens komen bij copie de staten ende andere stukken, die mij de greffier Sauzin uyt Orange heeft gesonden. UE. sullen daerby sien, hoe insolentelyck die fijne luyden sich onderwinden dingen, die in 't minste tot haere kennisse niet en behooren, ende hoe ombeschaemdelyck sy op valsche pretexten de bevelen van Haere Hoogheyt derven te niet doen, ende directelyck tegens deselve ons geld doen vallen in handen van denghenen, die sy weten onsen schuldenaer te wesen. Niettemin, dat wonder is, vallen sy onder malkandren overhoop, als ter occasie van het schoone document van de 17000 gulden met de verloopen interesten gebeurt is, daerop ick wete, dat zedert noch scherpe contestatiën, verwijten ende verwyderingen tuschen Beauregard ende andere zijn gevolgt. Sulcke oneenigheden *inter latrones* sullen schier of mergen lichtelyck ten dienste van Sijne Hoocheyt gemenageert kunnen werden.

Ick schryve aen Haere Hoocheyt dat ik wachten sal, wat haer gelieven sal daerop door UE. of door mij, of mogelick door niemant te doen schrijven. Geve oock Haer Hoocheyt te kennen uyt wat voor redenen ick tot noch toe naer mijne 3^e audientie ben wachtende. Ick hadde gehoopt van deselve eenighe goede rekenschap door desen post te geven, maer daer is geen raed toe geweest, mits de besigheden, die sich de Coningh geeft in 't danssen en weer danssen van syn kostelick balet, daer ick noch niets af gesien en hebbe, ende daermede voorts de gansche weke verloren loopt. Eens ten laetsten hoope ick ten goeden einde te geraken. Dat God gheve, die ick bidde, Mynheeren, UE. te houden in Sijne Hooghe bescherming.

Vertaling

Aan de Raad [van de Prins].

Parijs, 16 februari 1662.

Bijgevoegd zijn afschriften van de staten en andere stukken, die griffier [Jean] Sauzin uit Orange heeft opgestuurd. U zult bemerken hoe brutaal die mooie heren zich inlaten met zaken, waarvan zij niet de minste kennis hebben, en hoe schaamteloos zij de bevelen van Hare ¹Hoogheid op valse gronden negeren en ons geld rechtstreeks in handen spelen van hen, van wie zij weten dat zij onze schuldenaren zijn. Desalniettemin liggen zij ook met elkaar overhoop, zoals gebeurde naar aanleiding van het document over de 17.000 gulden met de

---

1. Amalia van Solms.

verlopen rente, waaruit ik weet dat sindsdien scherpe verwijten, onenigheid en ruzie tussen ²Beauregard en de anderen zijn gevolgd. Zulke onenigheden ⁴tussen de schurken onderling¹ zullen weldra eens met gemak ten voordele van Zijne ³Hoogheid kunnen worden uitgebuit.

Ik ⁴schrijf Hare Hoogheid dat ik zal afwachten wat zij wil dat u of ik, of mogelijkerwijs niemand, moet terugschrijven. Ik zal haar ook meedelen waarom ik nog steeds op mijn derde audiëntie wacht. Ik had gehoopt een goede verantwoording te geven bij gelegenheid van deze postzending, maar daartoe heb ik geen mogelijkheid gezien, omdat de koning zich voortdurend bezighoudt met het dansen en opnieuw dansen van zijn fraaie ⁵ballet, waar ik nog niets van heb gezien, en waardoor de hele rest van de week verloren is gegaan. Eens hoop ik toch alles tot een goed einde te brengen. Moge God u, heren, zo bid ik, blijven behoeden.

---

2. Philippe Guillaume de Laurens, markies van Beauregard.

3. Willem III.

4. Huygens aan Amalia van Soms, 16 februari 1662 (verloren?).

5. Het betreft waarschijnlijk het ballet *Hercule amoureux* (tekst: Benserade; première Tuileries, 7 februari 1662), behorende bij Cavalli's *Ercole amante*.

[SEBASTIEN CHIÈZE] (DEN HAAG)
AAN LODEWIJK HUYGENS [PARIJS]
29 MAART 1662
5781A

Samenvatting: Chièze schrijft over allerlei belevenissen in Den Haag. Hij zal met Amat (uit Metz) op bezoek gaan bij Cornelis van Aerssen en diens dochter (Lucia of Maria?) op muziek tracteren.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (twee dubbelvellen, abcd, efh | h, beide 16x20cm; autograaf).

Namen: Cornelis van Aerssen (heer van Sommelsdijk); Amat; Amalia van Solms; Apollo; Laurens Buysero; Armand de Caumont (markies van Montpouillan); Philips Doublet (heer van Sint-Annaland en Moggershill); Dulcinea [= Cobetje Thibauld]; Adam van der Duyn (heer van 's-Gravenmoer); Johan van Gent; Daniël Gleser; Claudia van der Gord; Christiaan Huygens; Constantia Huygens; Constantijn Huygens jr. (heer van Zeelhem); Susanna Huygens; Jacques; Jaiolet; Maria van Nassau; Marianne Petit; Henri de Rechinevoisin (heer van Les Loges); Spitz; Cobetje Thibauld; Willem III.

Plaatsen: Amsterdam; Den Haag; Dom (Utrecht); Haarlem; Leiden; Metz; Parnassus; Saint-Roche (Parijs); Scheveningen; Voorhout (Den Haag).

Glossarium: carillon (carillon); harmonie (harmonie); musical (muzikaal); symphonique (muzikaal).

Transcriptie

À Don Luis, mi Señor.

À La Haye, le 29e Mars 1662.

Je vois bien que le commerce ne peut manquer de réussir entre une personne qui se contente de peu qui fait feste à toute sorte de denrées qui viennent de pays lointain, et un négociant qui n'a rien de rare que la bonne foy, dont il débite sa marchandise, et la facilité avec laquelle il la distribue. Vous faites tant d'honneur à ces deux qualitez, *Signor Luigi mio*, que je suis résolu de continuer bien ou mal à vous faire part de toutes mes acquisitions, sur l'espérance de gouster dans voz lettres *¹vina Syrâ reparata merce*. La première dont vous m'avez régalé est si pleine de bonnes choses et traité de tant de matières joviales, que je doute si celle-cy et mes deux précédentes doivent estre mises à compensation. Ne croyez pourtant pas que l'estourdissement de lire tant de belles diversitez à la fois me rebute de vous escrire. Quoyque je sois hors de disposition d'en profiter, je veux bien demeurer dans un commerce où la gloire d'en avoir esté jugé dignes par un homme si espuré que vous, me fera trouver des duppes, qui prendront voz cajoleries pour argent comptant, et me vaudra vostre escrit autant qu'or. On m'y prendra pour un homme, pour un cavalier à bonnes fortunes, et pour un donneur de bijoux, qui sont tous des talens à mettre leur possesseur | c | en crédit.

Je suis encore à resver au présent de la *Señora Mariana*, et je couvris que d'estre plustost mortifié à mon retour de l'inégalité de noz offrandes, que de vous voir égaliser à moy dans leur reception. Nous savons peut-estre tous deux *pretium dicere muneri*, mais je doute fort si nous pouvons tous deux *dare munera*. Il n'appartient qu'à vostre grandeur de bastir des temples. *Nos tenuem feriemus agnam*.

La nouvelle du quartier Saint-Rocq me met en une estrange peine, et quoyqu'on m'escrive que Madame Jaiolet se porte mieux, je prens à mon tour les allarmes que la famille en a eues. C'est une amie dont la santé me doit interesser plustost par les considérations du pascé que *para le venidero*. *Disparates nunca se le antojan al cielo*. La *sinpar Dulcinea* et son bon homme de grand-père me marquent en peu de motz le desplaisir et la peur où ils ont esté depuis mon absence, et je vous conjure d'envoyer savoir l'estat de la malade et m'en donner advis.

---

1. Horatius, *Carmina*, I, 31, 10-12: '... dives ut aureis | Mercator exsiccet culillis | *vina Syrâ reparate merce*.'

Me-voicy fort avancé sans vous avoir fait aucune mention de Monsieur Amat. Il arriva Vendredy à huit heures du soir avec Monsieur Buysero, dans le tems que j'arrivois d'Amsterdam à Harlem. Il assista à la manducation du veau gras, et à l'évacuation *capacioris poculi* en telle sorte que les horloges de ce pays, qui font anticiper l'heure à |b| tous les estrangers, qui ne savent pas distinguer leurs carillons, firent un effect contraire en la personne du Sénateur Médiomatricient, lequel, croyant qu'il n'estoit pas plus de dix heures, sortit à minuit sonné pour aller chercher un giste, où je luy avois marqué par lettre, laissée sur ma table, que Maistre Jacques l'adresseroit. On fut donc battre à la porte dudit Monsieur Jacques, avec plus de succez qu'à celle du giste, dont la maitresse ne voulut pas recevoir son nouvel hoste à heure indue. Cependant que sa reception fut remise au lendemain, l'expédient le plus prompt fut celluy d'aller prendre investiture de ma chambre, où l'on ne trouva pour opposant qu'une servante qui veilloit en attendant le retour de ma gastivague hostesce.

Monsieur Amat se met dans mon lit, son valet de chambre gagne le grénier, où deux lacquais congédiez de Monsieur Gleser avoyent laissé une couche vuide, mais ce premier somme fut bientost interrompu par l'arrivée de la *Joufrau* Vandregord, qui voulut voir le figure de celluy qui s'estoit si librement introduit dans mon lit. Le nouveau venu s'esveillè en sursaut, et jugéant de ce qu'on luy demandoit *in Gerigonza*, il desgaine ma susdite lettre qu'un beaufrère d'*Juffrau*, grand juroigne et mauvais françois, s'esforça de deschiffer en vain. L'heure estoit tardive. Le *reus* estoit dans le lit, et les acteurs *ludo* |d| *fatigatique somno*, raportant leur chandelle, refermèrent la porte, s'esveillèrent le lendemain si tard, et Monsieur de Gleser fit si matin du bruit sur la teste du patient, qu'il s'habilla pour regagner en compagnie de *su Escudero* la maison de Monsieur Buysero, où je le trouvay à sept heures du soir.

Mitto gaudia et amplexus. Aussy bien ne nous donna-t-on pas le loisir de faire grande cérémonie, on renouvela celle du jour précédent, où un petit homme doyen ou chanoine du Dôme d'Utrecht, oncle maternel de l'joncre, fit des merveilles, *haustu*, et en complimentz.

Tous les scrupules des hostesses avoyent esté levez ce jour-là, en sorte que Monsieur le Conseiller de Metz fut receu dans la chambre destinée *come a tal persona conviene*, et je n'entray pas dans la mienne sans maintes excuses de la *Clauda* Vandregort. Le lendemain Dimanche: messe tardive, disner d'auberge, et belle journée pour la promenade. Aussy fismez-nous maintz tours de Woraut, où malgré luy Monsieur Amat fut veu de vostre famille sans l'avoir veue, *e l'alboreto di casa* fut si véhément que le lendemain, bon matin, Monsieur de Saint Alderland, pour me chercher *perreptavit usque omne oppidum ad portum, ad lacum*. Il me trouva chez Monsieur Amat, dont on luy avoit enseigné le logis. Monsieur de Gleser y estoit desjà. Peu de temps après nous en sortimez pour reconduire *il sconbroder* qui alloit à Leyde, et sans |e| savoir que Madame vostre sœur fut de ce voyage, nous allasmez le soir chez elle, après avoir esté faire la révérence au Prince et Princesses, *e riverito il Signor Cristiano* à l'absence de Monsieur de Selen.

Toutes ces visites n'avoyent pas empesché qu'on n'eut fait une partie de promenade pour le jour d'hyer, qui malgré le mauvais tems ne laissa pas de s'executter. La journée n'estoit pas justement de celles dont Apollon tapisce son entrée au Parnasse, mais telle qu'il faut *per l'esequi d'un hebreo*. Nous allions à Schevelin et le vent estoit *Nord-West* assez fort pour géler la main dont nous guidions noz montures. La pluye s'en mesloit aussy, et pas un des cavaliers n'avoit de manteau. Le voyage ne laissa pas de se faire joyeusement par le soin de Monsieur de Montpouillan, Spitz, Schravamoer, Gleser, de Guent, de Loges, d'Amat et moy. Le dessein estoit de manger des huistres, et l'occasion nous y fit rester pour dévorer quelques poissons, qui nous parurent d'assez bonne mine. Nous arrivasmes sur les dix heures, et tandis que nous allions achever de nous cuire au bord de la mer irritée, on dépescha un exprez à La Haye pour la provision du vin. Le disner fut joué en trois parties de verquier, dont Monsieur de Spitz, tenant, rendit Monsieur de Gleser, Desloges et moy |f| francs de tout escot.

Le tems fut hauscé de cette sorte jusques'à cinq heures, que nostre retour se fit, sans vent, sans pluye, et avec quelque peu de soleil. *Smontati che fossimo*, nous allesmez chez Madame vostre sœur, où se trouverent toutes les matrones du parentage. J'y répris l'employ de lecteur burlesque, et Monsieur de Saint-Anderlant et de Selen le furent de l'establissement des carrosses. Dans la conversation je fis mention de quelques passages

---

2. Terentius, *Adelphi*, 719.

de vostre lettre, et j'interessay si fort tous ceux à qui je fis la description de vostre logement, que chascun de la troupe fut aussy aisé que moy, que vous n'en eussiez pas bougé.

Si mes lettres sont achevées à bonne heure, nous irons voir Mademe de Welem et Monsieur de Sommerdik, et tant soit peu que je connoisce de talent musical en mon pupille, j'en régaleray la pucelle symphonique, dont certains raisonnementz inarticulez (par lesquelz elle tesmoigne approuver ce qu'on luy dit) valent à mon gré la plus belle harmonie.

Vendredy, au soir. Nous ne devons estre que huit jours à La Haye, et présentement on voudroit bien y estre un mois ou deux, à moins que le carrozel, ou les affaires, *spem nos vetet inchoare longuam*. À propos de longueur; avouez-moy que voicy une longue lettre. |h|

³Je vous fairay provision de larmes.

Vertaling

Aan Lde heer Lodewijk.↓

Den Haag, 29 maart 1662.

Ik begrijp best dat het niet mis kan lopen met een briefwisseling tussen een personage dat met weinig tevreden is, dat volop geniet van allerlei etenswaar uit verre landen, en een winkelier, die als enige bijzonderheid de goede trouw heeft, op basis waarvan hij zijn handelswaar verkoopt, en het gemak waarmee hij deze afzet. U doet zoveel eer aan deze twee eigenschappen, Lmijnheer Lodewijk,↓ dat ik vastbesloten ben hoe dan ook voort te gaan met u in te lichten over al mijn aanwinsten, in de hoop in uw brieven ⁴Lde wijnen, verkregen in ruil voor Syrische koopwaar,↓ te proeven. De eerste waarop u mij heeft getrakteerd is zo vol van goede zaken en van zoveel vrolijke stof voorzien, dat ik betwijfel of deze en mijn twee voorgaande brieven wel als compensatie kunnen worden beschouwd. Denkt u vooral niet dat de verbazing door het lezen van zoveel verschillende fraaie zaken mij tegelijk afschrikt u te schrijven. Hoewel het geenszins in mijn aard ligt ervan te profiteren, wil ik gaarne een briefwisseling onderhouden, waarvan de eer door een zo verfijnd iemand als u waardig geacht te zijn geweest erin te worden betrokken, mij onnozelen zal doen vinden, die uw vleierijen voor klinkende munt zullen houden, en dat maakt uw schrijven voor mij even kostbaar als goud. Men zal mij hier gaan beschouwen als een man van de wereld, als een succesvolle rokkenjager, als iemand die juwelen uitdeelt, hetgeen allemaal talenten zijn die de bezitter ervan groot aanzien geven.

Ik moet nog steeds denken aan het geschenk aan Lmejuffrouw Marianne [Petit],↓ en ik heb verborgen dat ik bij mijn terugkeer veeleer verbijsterd was over de ongelijkheid van onze geschenken dan over het feit dat ik u zich met mij gelijk zag stellen bij hun ontvangst. Wellicht kunnen wij beiden Lde prijs voor het geschenk noemen,↓ maar ik betwijfel ten zeerste of wij ook beide Lde geschenken↓ kunnen Lgeven.↓ Het valt slechts aan uw grootheid toe om tempels te bouwen. LWij zullen slechts het tere lammetje dragen.↓

De berichten uit de wijk Saint-Roche geven mij een merkwaardig onaangenaam gevoel, en hoewel men mij schrijft dat het mevrouw Jaiolet beter gaat, neem ik toch de onheilstijdingen ter harte die de familie erover heeft gehad. Zij is een vriendin wier gezondheid mij nog meer interesseert door overwegingen over het verleden dan Lover de toekomst. Ongerijmdheden bestaan niet voor de hemel. De onvergelykelijke ⁵Dulcinea↓ en haar goede grootvader hebben mij in weinig woorden het ongenoegen en de angst uiteengezet, waarin zij hebben verkeerd sinds mijn afwezigheid, en ik bezweer u iemand erheen te zenden om de toestand van de zieke te weten te komen en mij daarover in te lichten.

---

3. Ondersteboven.

4. Horatius, *Carmina*, 31, 10-12: 'opdat uit gouden bekens | de rijke koopman leegdrinkt | de wijnen verkregen in ruil voor Syrische koopwaar.'

5. Cobetje Thibault.

Nu ben ik toch al flink gevorderd en heb ik u nog steeds geen melding gemaakt van de heer Amat. Hij kwam ⁶vrijdagavond om acht uur aan, samen met de heer [Laurens] Buysero, op het moment dat ik uit Amsterdam in Haarlem aankwam. Hij hielp bij het opeten van het gemeste kalf, en vervolgens bij het legen ⁷van een tamelijk grote beker, met als resultaat dat de luidklokken in dit land, die alle buitenlanders, die geen onderscheid maken bij horen van hun beiaards, op de tijd doen vooruitlopen, een tegengestelde werking hadden op de persoon van de Mediomatrische ⁷senator, die, in de veronderstelling dat het nog niet later dan tien uur was, om middernacht wegging om een onderkomen te gaan opzoeken, waarheen, zoals ik hem middels een op mijn tafel achtergelaten brief had laten weten, meester Jacques hem zou brengen. Men klopte dus aan bij genoemde meester Jacques, met meer succes dan bij het onderkomen, waar de eigenares haar nieuwe gast niet wenste te ontvangen op dat ongepaste tijdstip. Nu zijn ontvangst verschoven zou worden naar de volgende dag, was de meest voor de hand liggende oplossing dat hij zich zou vestigen in mijn kamer, waar ons slecht de protesten van een dienstmeisje wachtten, dat was opgebleven, al wachtend op de terugkeer van mijn rondzwerfende gastvrouw.

De heer Amat nam plaats in mijn bed, zijn kamerdienaar kreeg de zolder, waar twee weggestuurde lakeien van de heer [Daniël] Gleser een bedstede leeg hadden gelaten, maar de eerste slaap werd spoedig verstoord door de aankomst van ⁸luffrouw ⁹[Claudia] van der Gord, die wel eens wilde zien wie het was die zo vrijelijk mijn bed was ingestapt. De nieuwkomer schrok wakker, en afgaande op wat men hem vroeg ¹⁰in Zigeunertaal, haalde hij mijn brief tevoorschijn, die een zwager van de ¹¹luffrouw, een groot vloeker met slechte kennis van het Frans, vergeefs trachtte te ontcijferen. Het was inmiddels laat geworden. De ¹²beschuldigde lag al in bed, en de daders, ¹³door de bezigheden en slaap vermoeid, namen hun kaarsen weer op, sloten de deur, en stonden de volgende dag zó laat op, terwijl de heer [Daniël] Gleser die ochtend zó vroeg lawaai maakte boven het hoofd van de patiënt, dat hij zich aankleedde om in het gezelschap van ¹⁴zijn edelman het huis van de heer [Laurens] Buysero terug te vinden, waar ik hem zeven uur 's avonds aantrof.

¹⁵Ik zend vreugdebetuigingen en omhelzingen. Hoewel men ons niet de tijd gunde voor een uitgebreide ceremonie, hernieuwde men die van de vorige dag, toen een jonge deken of kanunnik van de Dom in Utrecht, een oom van moederskant van de ¹⁶jonker geweldige dingen deed, ¹⁷tot de bodem toe, en met complimenten.

Alle bezwaren van de gastvrouwen werden die dag aan de kant gezet, zodat ¹⁸mijnheer de raadsheer uit Metz werd ontvangen in de bedoelde kamer ¹⁹zoals gepast voor zo'n persoon, en ik kon mijn kamer niet betreden zonder de veelvuldige verontschuldiging van Claudia van der Gord. De volgende ²⁰dag was het zondag, laat naar de mis, in de herberg gedineerd en een mooie dag om erop uit te trekken. We maakten dan ook vele ritjes over het Voorhout, waar de heer Amat tegen wil en dank door uw familie werd gezien, zonder dat hij ze had gezien, ²¹en het rumoer in huis was zo hevig dat de volgende ²²dag, al heel vroeg, de ²³heer van Sint-Annaland, om mij op te zoeken ²⁴de hele stad was doorgelopen tot aan de haven, bij het water. Hij vond mij bij de heer Amat, wiens onderkomen men hem had gewezen. De heer Gleser was er reeds. Kort daarna gingen we weg om ²⁵de ²⁶zwager, die naar Leiden ging, te begeleiden, en zonder te weten dat mevrouw uw ²⁷zuster mee op reis was, gingen wij 's avonds bij haar aan, nadat we ons hadden voorgesteld aan de ²⁸prins en de ²⁹prinsessen, ³⁰en de heer Christiaan [Huygens] hadden begroet, bij afwezigheid van de ³¹heer van Zeelhem.

---

6. 24 maart 1662.

7. Amat.

8. Amat.

9. 26 maart 1662.

10. 27 maart 1662.

11. Philips Doublet, heer Sint-Annaland en Moggershil.

12. Terentius, *Adelphi*, 719.

13. Philips Doublet.

14. Susanna Huygens.

15. Willem III.

16. Amalia van Solms en Maria Stuart,

17. Constantijn Huygens jr.

Al deze visites hadden niet verhinderd dat we ¹⁸gisteren al een uitstapje maakt hebben gemaakt, dat het slechte weer niet in staat was te verhinderen. De dag was er niet direkt één waarmee Apollo zijn intree op de Parnassus zou bekleden, maar eerder een ¹voor de begrafenis van een jood.¹ Wij gingen naar Scheveningen, en de ²noordwesten² wind was sterk genoeg om de handen waarmee wij onze rijdieren leidden te bevriezen. Daarbij kwam ook nog regen, en niet één van de ruiters had een jas bij zich. Het gezelschap liet zich wat vrolijkheid betreft niet van de wijs brengen, dankzij de heren ¹⁹Montpouillan, Spitz, ²⁰'s-Gravenmoer, [Daniël] Gleser, [Johan] van Gent, ²¹Les Loges, Amat en mijzelf. Het doel was oesters te gaan eten, en de gelegenheid deed ons nog even blijven om wat vissen te verorberen, die er onzes inziens zeer smakelijk uitzagen. Wij kwamen omstreeks tien uur aan, en terwijl wij ons uiteindelijk verwarmden aan de rand van de onrustige zee, zond men een koerier naar Den Haag om wijn te laten komen. Om het diner werd gespeeld in drie partijtjes ²²Verquier, waarvoor de heer Spitz, de spelleider, de heren Gleser, Les Loges en mij vrijstelde van elke bijdrage.

Aldus werd de tijd doorgebracht tot het vijf uur was, toen we de terugreis aanvaardden, zonder wind, zonder regen, en met een klein beetje zon. ³Vermoed als we waren,³ gingen wij naar mevrouw uw ²³zuster, waar alle moeders van de familie bijeen waren. Ik nam er de taak van komische redenaar weer op me, en de heren van ²⁴Sint-Annaland en ²⁵van Zeelhem zorgden voor de stalling van de koetsen. Tijdens het gesprek haalde ik enkele gedeelten uit uw brief aan, en ik wekte een zo sterke interesse op van al diegenen die ik uw kamers beschreef, dat eenieder van de groep even gerustgesteld was als ik, dat u er bent blijven zitten.

Als mijn brief tijdig is voltooid, zullen wij ²⁶mevrouw de Wilhem en de ²⁷heer van Sommelsdijk bezoeken, en hoe weinig muzikaal talent ik ook in mijn ²⁸pupil zal herkennen, ik zal er de muzikale ²⁹maagd rijkelijk op trakteren, wier ongeordend gebrabbel, waarmee ze aangeeft het eens te zijn met wat men haar zegt, mijns inziens opweegt tegen de fraaiste harmonie.

³⁰Vrijdagavond. Wij konden slechts een week in Den Haag blijven, en momenteel zouden we wensen dat we er een of twee maanden zouden kunnen zijn, wanneer niet de tredmolen, of de zaken, ⁴ons zouden verbieden te hopen op een langer verblijf.⁴ Wat lengte betreft, geef toe dat dit een lange brief is.

Ik zal u van een voorraad glastranen voorzien.

---

18. Dinsdag 28 maart 1662.

19. Armand de Caumont, markies van Montpouillan.

20. Adam van der Duyn, heer van 's-Gravenmoer.

21. Henri Rechinevoisin, heer van Les Loges.

22. Wijn uit de Rhône-streek.

23. Susanna Huygens.

24. Philips Doublet.

25. Constantijn Huygens jr.

26. Constantia Huygens.

27. Cornelis van Aerssen jr.

28. Amat.

29. Een van de dochters van Cornelis van Aerssen? Lucia of Maria?

30. 31 maart 1662.

CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)
AAN HUGUES DE LIONNE (PARIJS)
12 MEI 1662
5809

Samenvatting: Huygens stuurt Lionne een memorandum aangaande Orange en hoopt dat Lionne (de leeuw) de gouverneur van Orange (de wolf) in toom kan houden, zoals eertijds Vergilius zingend voorspelde.
Primaire bron: Den Haag, Hs. KA XLIX, dl. 2: ontwerp (autografisch).
Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5809, p. 425: volledig.
Namen: Apollo; Pierre de Bouc; Lodewijk XIV; Willem III.
Plaatsen: Louvre; Orange.
Glossarium: chanter (zingen).

Transcriptie

12 May 1662

Je ne sçauroy vous dire combien m'ont resjoui et radouci mes douleurs *lepidissimi suavissimique sales*, dont vous me fistes l'honneur de me regaler hier. *Pene de claudo bipedem fecisti*, et à ce compte-là je seroy presque content de vous laisser imaginer *quod pene me de bipede claudum fecerim*. Avez-vous bien la bonté, Monsieur, de souffrir que j'abuse encor ceste dernière fois de tant de bienveillance? On a trouvé à propos qu'à l'occasion de ceste alarme d'Orange, quoyque fausse, graces à Dieu, et au Roy et à vos directions, je pousse mon affaire, et m'adresse à Sa Majesté par un nouveau mémoire, pour la supplier d'une grace, maintenant où son service ne sera non plus interessé que celuy du Grand Mogol, et par où celuy de mon Maistre recevra le soulagement, dont il a tant besoin dans ceste pauvre principauté, où la dernière malice, mesme d'aucuns de nos infames sujetx, ne cesse de se prévaler de ces eaux troubles, et de couper proprement la bourse au maistre de la maison. À quoy je ne sçauroy m'empescher de dire que vostre commandeur coopère assez indignement, et nous tient presque lieu d'un loup, enfermé dans la bergerie.

Si la justice et la pitié, Monsieur, vous portent, comme j'espère, à nous vouloir délivrer de cest embaras, ¹*erit mihi magnus Apollo, qui verus olim vates* a chanté prophétiquement pour nous: ²*Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam*, et ceste *capella* innocente se trouvera un jour obligée, et bientost capable de vous en tesmoigner ses ressentimens.

Qu'il suffise donc au Roy, de grace, qu'un sot Hollandois, en resvant avec trop d'attention à la poursuite de ses affaires, ayt esté entreprendre de casser les degrez du Louvre d'un os de sa jambe, sans que pour la régularité il soit obligé s'en aller faire autant de l'autre costé, *ut lapsu graviore ruat*. Ce sera, Monsieur, entre autres choses vous dégager d'une infinité d'importunitéz, dont je vous accable à mon grand regret, qui beaucoup mieux aymeroy vous pouvoir faire connoistre par mes services, combien je cheris l'honneur de vostre amitié, *et quam ardentissimo affectu sim ...*

Vertaling

12 mei 1662.

Ik zou u niet kunnen zeggen hoezeer ^Lde bijzonder zoete en hartige geestigheden^L waarop u mij gisteren hebt willen vergasten, mij hebben verheugd en mijn pijnen hebben verzacht. ^LU hebt de manke bijna weer op twee benen doen gaan,^L en zo beschouwd zou ik haast vergenoegd zijn U te laten denken ^Ldat ik mijzelf bijna van tweeënige mank had gemaakt.^L Zou u zo goed willen zijn, mijnheer, toe te staan dat ik nog een laatste keer misbruik maak van zoveel welwillendheid? Men heeft het raadzaam geacht dat ik, naar aanleiding van dat

---

1. Vergilius, *Eclogæ*, III, 104: Dic quibus in terris, *erit mihi magnus Apollo*.

2. Vergilius, *Eclogæ*, II, 63: *Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam*.

alarm in Orange, hoewel het vals is, dank zij God, de ³koning en door uw aanwijzingen, mijn zaak weer in beweging probeer te krijgen en mij richt tot Zijne ⁴Majesteit door middel van een nieuw memorandum om hem om een gunst te vragen, nu het zijn belang niet meer betreft dan dat van de Groot-Mogol en waardoor dat van mijn meester de opluchting zal verkrijgen die zo nodig is in dit arme vorstendom, waar de uiterste kwaadwilligheid, zelfs van sommige van onze eigen snode onderdanen, onophoudelijk voordeel trekt uit deze troebele wateren en de ⁵heer des huizes wezenlijk financieel nadeel berokkent. Ik kan niet nalaten eraan toe te voegen dat uw bevelhebber op zeer onwaardige wijze hieraan meewerkt en voor ons bijna is als een wolf, die opgesloten is in een schaapskooi.

Als rechtvaardigheid en mededogen u ertoe leiden, mijnheer, zoals ik hoop, ons te willen verlossen van deze narigheid, ¹zal hij voor mij zo groot als Apollo zijn die eertijds als een echte waarzegger¹ ons zingend voorspelde dat ⁶de grimmige ⁷leeuwin de ⁸wolf achtervolgt, en de wolf de ⁹geit,¹ en deze onschuldige ¹geit¹ zal zich op zekere dag genoodzaakt zien en binnenkort ook in staat zijn jegens u van haar gevoelens van verbittering te getuigen.

Moge het derhalve voldoende zijn voor de koning, in zijn genade, dat een Hollandse ¹⁰dwaas die met te veel aandacht denkt aan de behartiging van zijn zaken, het heeft ondernomen de treden van het Louvre te breken met een bot van zijn been, zonder dat hij, voor de goede orde, verplicht is hetzelfde te gaan doen van de andere kant, ¹zodat hij neerstort met vrij ernstige val.¹ Dat zal zijn, mijnheer, onder andere dat u zult worden verlost van een oneindige hoeveelheid ongemak, waarmee ik u tot mijn grote spijt belast. Ik zou u liever laten weten door mijn dienstwilligheid hoezeer ik de eer van uw vriendschap koester ¹en met hoeveel hartstocht ik ben enz. ¹

---

3. Lodewijk XIV.

4. Lodewijk XIV.

5. Willem III.

6. Vgl. Eccl. 2:63.

7. Hugues de Lionne.

8. Pierre de Bouc, heer van Gouast, gouverneur van Orange namens Lodewijk XIV.

9. Orange.

10. Constantijn Huygens.

[CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN [ZIJN BROER LODEWIJK HUYGENS (PARIJS)]
27 JULI 1662
5872A

Samenvatting: Christiaan beschrijft voor Lodewijk zijn bezoek aan familie en vrienden. Hij beschrijft een schilderij van Ninon de l'Enclos, een luitspeelster, van toen zij nog niet zo oud en lelijk was. Vader Huygens bezoekt haar nog nu en dan, en Christiaan is ervan overtuigd dat die bezoeken slechts ingegeven worden door liefde voor de muziek.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: OC 4, nr. 1038, pp. 183-184: volledig.

Namen: Comte; Geertruyd Doublet; Gerard Hamel Bruyninx; Geertruida Huygens; Susanna Huygens; Ninon de l'Enclos; François le Metel (heer van Boisrobert); Marianne Petit; Melchisédec Thevenot; Maarten Christiaan Zuerius; Sara Zuerius.

Plaatsen: Tours.

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

Le 27 Julii 1662.

Après avoir escrit à mon père et à vous, je fus extrêmement fasché la sepmaine passée, que mon paquet arriva d'un moment trop tard à la poste, et d'autant plus qu'il y avoit encore une lettre de ma sœur, laquelle grossira maintenant ce paquet icy. J'y joins aussi celle que je vous escrivis après y avoir effacé un article qui n'estoit plus de saison. Pour celle de mon père, elle n'est pas à mon gré pour avoir esté escrite trop à la haste et je croiois aujourd'huy luy en faire une à loisir, mais le temps m'a esté derobbé, premièrement par des gens qui me sont venu veoir le matin, et après diner par le cousin Monsieur Zuerius, qui est arrivé aujourd'huy et a disné céans avec sa seur Hamel et son mary. De plus, j'ay escrit une longue lettre à Monsieur Thevenot, que je luy envoie icy avec l'Extrait de la relation Chinoise. N'ayant donc point de temps de reste, je suis bien aisé qu'il n'y a pas des choses importantes dans vostre lettre sur lesquelles il faille beaucoup raisonner ou méditer pour y respondre. Je vous remercie | b | des nouvelles, desquelles celle de la sœur cachée à Tours m'a le plus surpris. Mais dites-moy un peu comment vous estes maintenant avec la Signora Mar; y allez-vous encore, ou estes-vous exclus depuis que ce Seigneur Comte y regne?

Je sçavois très bien qui estoit Mademoiselle de l'Enclos, et Monsieur de Boisrobert m'a plus de trois fois promis de m'y mener, mais tousjours il y est venu quelque empeschement. Il me montra un tableau où elle estoit peinte toute nue, lorsqu'elle estoit encore raisonnable, mais à cet heure elle est passée, et converse, à ce qu'on dit, avec les femmes honnestes après que l'age luy a fait quitter son premier mestier. Mon père la voit assurément pour l'amour de la musique et je n'en veux point avoir d'autre pensée.

Hier nous disnâmes chez la tante de St. Annalandt, où ma sœur fit lecture de vostre lettre. Quand on y voit ces descriptions de beaux lieux que tous les jours vous allez visiter, l'on juge que vous passez le temps le plus agréablement du monde, et encore vous vous plaignez. Adieu, vous aurez | c | de l'argent bientôt puisque *el Signor Padre* nous envoie une lettre de change de 800 £t.

Vertaling

27 juli 1662.

Nadat ik aan mijn ¹vader en aan u had geschreven, was ik vorige week buitengewoon ontstemd dat mijn pakket te laat bij de post was aangekomen, en nog meer omdat er bovendien ook nog een brief van onze ²zuster was, die dit pakket nu groter maakt. Ik voeg er ook de brief aan toe die ik aan u heb geschreven, na een alinea te hebben verwijderd die niet meer relevant is. Wat betreft die voor vader, die is me niet geheel naar de zin, omdat hij te haastig is geschreven, terwijl ik meende hem er vandaag op mijn gemak een te kunnen schrijven, maar die tijd is mij eerst ontrukkt door mensen die mij vanmorgen kwamen opzoeken, en na het diner door mijnheer onze neef [Martin] Zuerius, die vandaag is aangekomen en hier heeft gedineerd met zijn ³zuster Hamel en haar ⁴man. Verder heb ik een lange brief geschreven aan de heer [Melchisédec] Thevenot, die ik hem samen met het uittreksel van het Chinese verslag stuur. Daar ik dus niet zoveel tijd over heb, ben ik blij te zien dat er geen belangrijke zaken in uw brief staan, waarover ik zou moeten nadenken om ze te kunnen beantwoorden. Ik dank u voor de nieuwtjes, waarvan dat van de zuster die zich had verschanst in Tours mij het meest heeft verrast. Maar vertelt u mij hoe het nu gaat tussen u en mevrouw Marianne [Petit]. Gaat u er nog heen of wordt u buitengesloten sinds de heer Comte er de baas is?

Ik was goed op de hoogte wat betreft mejuffrouw [Ninon] de L'Enclos, en de ⁵heer van Boisrobert heeft mij meer dan driemaal beloofd mij erheen mee te nemen, maar telkens weer was er een of andere belemmering. Hij heeft me een schilderij getoond, waarop zij geheel naakt was afgebeeld, toen zij er nog redelijk uitzag, maar thans is zij oud geworden, en verkeert zij, naar men zegt, met eerbare vrouwen, nadat haar leeftijd haar heeft gedwongen haar oude beroep op te geven. Vader bezoekt haar ontegenzeggelijk uit liefde voor de muziek en ik wil er geen andere gedachte over hebben.

Gisteren hebben wij bij onze ⁶tante van St. Annaland gegeten, waar onze zuster [Susanna] uw brief heeft voorgelezen. Wanneer wij hier de beschrijvingen van al die mooie plekken die u iedere dag bezoekt lezen, zijn wij van mening dat u de tijd aangenamer dan wie dan ook doorbrengt, en nòg klaagt u. Gegroet, u zult spoedig geld hebben, aangezien ¹mijnheer onze vader¹ ons een wissel heeft gestuurd van 800 [Tournooise] ponden.

-
1. Constantijn Huygens.
  2. Susanna Huygens.
  3. Sara Zuerius.
  4. Gerard Hamel Bruyninx.
  5. François le Metel, heer van Boisrobert.
  6. Geertruida Huygens, echtgenote van Philips Doublet.
-

[CHRISTIAAN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN [ZIJN BROER LODEWIJK HUYGENS (PARIJS)]
10 AUGUSTUS 1662
5887A

Samenvatting: Christiaan Huygens schrijft aan zijn broer Lodewijk (die met hun vader in Parijs is) over een bezoek aan Amsterdam, tijdens welk hij onder meer met Hemony heeft gesproken. Verder schrijft hij nieuwtjes uit Den Haag en over elliptische balken.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 15x21 cm, abcd | -; autograaf)

Vroegere uitgave: OC 4 nr. 1041, pp. 192-194: volledig

Namen: Amaranthe van Aerssen; dames van Aerssen; François Blondel; Sophia Carisius; Sébastien Chièze; Philips Doublet jr.; Esteban de Gamarra; François Hemony; jongeheren Habert de Monmor; Constantijn Huygens; Panurge; Eggerik Adriana Sibylla van Ripperda; Jacob van Santen; Daniël de Vogelaer; Jacob de Vogelaer; Johan de Vogelaer; Maarten Zuerius.

Plaatsen: Amsterdam; Turnhout; IJsselstein.

Glossarium: musique (muziek); ton (toon, klank, geluid).

Transcriptie

À La Haye, ce 10 Aoust 1662.

Vous n'avez rien receu de ma part par le dernier ordinaire à cause du voiage d'Amsterdam, où je fus avec le frère de Moggershill pour assister à l'enterrement du cousin J. de Vogelaer, et aussi par ce que j'y avois affaire. Nous partîmes le Mercredy à 6 heures du matin avec le chariot de poste et arrivâmes à Amsterdam une demie-heure devant midy, qui est une grande commodité et à pris raisonnable, car on ne paie que 4 francs. À 2 heures nous allâmes à la maison mortuaire, et, le tout estans achevé à 3, nous eûmes tout le reste de l'après-dinée pour nous promener. Il n'est pas besoin que je vous dise rien du grand deuil qu'on y mena, ni combien il y fut versé de larmes, parce que vous pouvez assez vous l'imaginer. Il y a plus de 3 tonnes d'or à partager, et cependant force de malcontants, qui s'étoient promis plus ample portion qu'ils n'auront. Tout estoit encore paisible quand nous y fusmes, mais le mesme soir, le testament estant ouvert, on dit qu'il y eut beau bruit, et que Dan et le neveu qui est Secrétaire tempestèrent comme des enragez. ¹*Auri sacra fames quid non etc.* | b |

En la chambre où s'estoit assemblé le parentage *sequioris sexus*, nous trouvâmes entre autre les 2 Aerssens (dont l'une est là pour se faire guérir de sa gangrène) avec Demoiselle Amaranthe, et ce fut avec ce noble trio et dans leur carosse que nous promenâmes jusqu'au soir. Le lendemain nous courusmes par toute la ville à faire nos messages, et veoir les nouveaux bastiments.

Je fus aussi veoir le Sieur Hemoni pour la première fois, avec qui j'eus longue conférence touchant les choses de son mestier, et tons de la musique, où il est très-sçavant. Le 3me jour nous remismes sur le mesme chariot à 3 heures et demie et fûmes un peu après 9 heures à La Haye. Le frère, comme je croy, vous fera une relation plus particulière de ce voyage, et ce que j'en ay dit, n'est que faute d'autre matière, car en vérité je n'ay rien à vous | c | mander si non que les melons à Hofwyck sont très-bons, et des nouvelles de pareille importance.

À vous entendre parler de la dispute de Messieurs les jeunes Monmors, je dirois que celle de Panurge par signes, qu'il fit dans la mesme ville de Paris, valoit pour le moins autant.

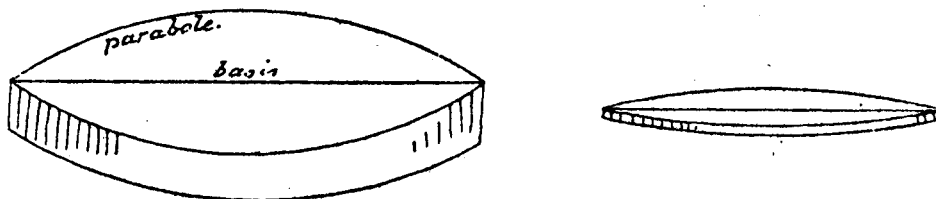
Vous aurez maintenant receu les ordres de la tutèle, et néantmoins selon que j'entens icy parler de l'affaire, vostre séjour en cette Cour-là pourroit bien encore durer quelque temps. Le Sieur Chièze part d'icy dans 4 ou 5 jours, premièrement pour IJsselstein, où il va veoir Monsieur van Santen, et de là vers Turnhout, d'où il croit qu'on le depeschera bientôt pour vous aller tenir compagnie. Nous l'avons prié aujourd'hui à disner avec le cousin M. Zuerius.

---

1. *Auri sacra fames quid non* is een Latijns spreekwoord.

Quelqu'un me dit hier, qui l'avoit oui dire chez Madame de Gent, que l'Ambassadeur Don Estevan alloit épouser Sophie Carisius, mais je le prens pour un conte, quoyque d'ailleurs il soit certain qu'il la voit souvent et que durant sa maladie dont elle vient de se remettre, il lui a envoyé souvent quelque régale. | d |

Mon père m'envoya dernièrement une épître Latine de Monsieur Blondel, de laquelle il désiroit sçavoir mon sentiment. S'il vous en vient demander des nouvelles, dites luy que je trouve son invention des poutres elliptiques fort belle et véritable, et qu'il a eu raison de reprendre Galilée, qui a creu qu'il en falloit des paraboliques, que pourtant cette section y peut aussi servir utilement, en couchant les poutres de leur plat ainsi, de quoy il verra aisement la démonstration. Et peut-estre cette matière de poutres ne seroit pas moins accomodée à l'usage, parce qu'elles sont partout d'égale espaisseur.

Mais pour vous dire la vérité, laquelle il n'est pas besoin de luy redire, je n'estime pas que ny en l'une ny en autre façon il y ait grande utilité, et quant à la subtilité de la spéculation, il n'y a pas tant que cet auteur semble croire, au moins pour moy ce sont des choses très-faciles.

Vertaling

Den Haag, 10 augustus 1662

Je hebt met de laatste post niets van mij ontvangen vanwege de reis naar Amsterdam, waar ik ben geweest met ²zwager Moggershil om de ³begrafenis bij te wonen van neef Johan de Vogelaer, en ook omdat ik er zaken te doen had. Wij vertrokken 's ⁴woensdags om zes uur 's morgens met de postkoets en kwamen om half twaalf in Amsterdam aan, hetgeen zeer gerieflijk is en voor een redelijke prijs, want men betaalt slechts vier gulden. Om twee uur gingen wij naar het sterfhuis en, aangezien om drie uur alles was afgelopen, hadden wij de rest van de middag om te wandelen. Onnodig je te vertellen over de zware rouw die men had aangenomen, noch over de hoeveelheid vergoten tranen, want die kun je je zelf wel voorstellen. Er was meer dan drie ton gouds te verdelen en toch waren er heel wat ontevreden die zich een grotere portie hadden toebedacht dan zij zullen krijgen. Alles verliep nog vreedzaam toen wij er waren, maar dezelfde avond, nadat het testament was geopend, ontstond er een enorme ruzie naar men zegt, waarbij ⁵Daniël [de Vogelaer] en de ⁶neef die secretaris is als razenden tekeer gingen. ^LWat vermog de vervloekte hebzuch al niet?^L

In de kamer waar de verwanten ^Lvan het zwakke geslacht^L bijeen waren troffen wij onder anderen de beide ⁷dames van Aerssen (waarvan er één in Amsterdam is om zich te laten genezen van koudvuur) en mejuffrouw Amaranthe [van Aerssen], en met dit edele drietal hebben wij tot de avond in hun koets rondgereden. De volgende ⁸dag hebben wij ons door de gehele stad gehaast om onze boodschappen te doen en de nieuwe gebouwen te bekijken.

---

2. Philips Doublet jr.

3. Johan de Vogelaar (1593-1662) werd op woensdag 2 augustus 1662 in de Oude Kerk in Amsterdam begraven. Hij was ongehuwd.

4. 2 augustus 1662.

5. Daniël de Vogelaar (1599-1669) was in 1662 de enige nog levende broer van Johan de Vogelaar

6. Jacob de Vogelaar (1625-1697), secretaris van Amsterdam, een zoon van Johans oudere broer Marcus de Vogelaar (1589-1648).

7. OC 4, p. 192, n. 9 verwijst naar brief 829, noot 10. [Anders misschien Lucia van Waltha, vrouw van François van Aerssen (1600-1662) en Johanna Cats, vrouw van Cornelis III van Aerssen, drost van Breda]

8. 3 augustus 1662.

Ik heb ook de heer [François] Hemony voor het eerst bezocht, met wie ik lange tijd heb gesproken over zaken die zijn vak betreffen en over muzikale klanken, waarvan hij zeer veel weet.

Op de derde ⁹dag namen wij om half vier 's middags dezelfde koets [terug] en waren even na negen uur in Den Haag. Zwager [Moggershil] zal je, naar ik aanneem, een uitgebreider verslag van deze reis doen. Wat ik erover heb gezegd, is slechts bij gebrek aan andere stof, want ik heb je, naar waarheid, niets mede te delen, behalve dat de meloenen op Hofwyck heel goed zijn en ander nieuws van gelijke importantie.

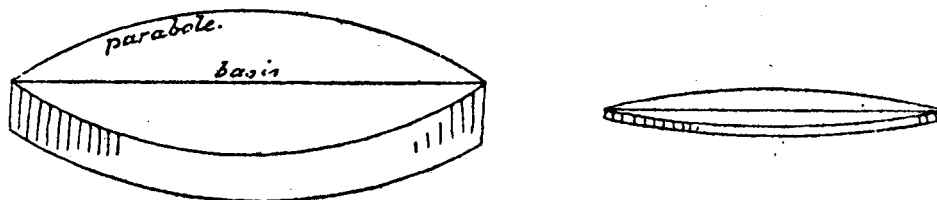
Als ik jouw hoor praten over het dispuut van de ¹⁰jongheeren Monmort, zou ik zeggen dat ¹¹dat van Panurge door middel van tekens, dat hij ook in Parijs hield, op zijn minst even waardevol was.

Je zult wel de opdrachten betreffende de voogdij hebben gekregen en desondanks zou, volgens hetgeen ik hier over de zaak hoor zeggen, jouw verblijf aan het hof nog wel enige tijd kunnen duren.

De heer [Sébastien] Chièze vertrekt over vier à vijf dagen van hier, eerst naar IJsselstein, waar hij de heer [Jacob] van Santen gaat bezoeken, en van daar naar Turnhout, van waar men hem spoedig zal doorsturen om jou gezelschap te gaan houden. Wij hebben hem vanavond voor het diner uitgenodigd, samen met neef [Maarten] Zuerius.

Iemand vertelde mij gisteren dat hij bij ¹²mevrouw van Gent had horen zeggen dat de [Spaanse] ambassadeur ¹³de heer Esteban [de Gamarra] ging trouwen met Sophia ¹³Carisius, maar ik houd dat voor een fabeltje, hoewel het overigens vaststaat dat hij haar dikwijls bezoekt en dat hij haar gedurende haar ziekte, waarvan zij zojuist is hersteld, vaak een attentie heeft gezonden.

¹⁴Vader zond mij onlang een Latijns epistel van de heer [François] Blondel, waarover hij mijn mening wenst te weten. Als hij jou daarnaar vraagt, zeg dan maar dat ik zijn uitvinding van de elliptische balken heel mooi en reëel vind, en dat hij terecht Galilei corrigeert, die meende dat het parabolische moesten zijn, en dan dit onderdeel dan ook nuttig kan worden gebruikt als de balken op hun platte kant worden gelegd, zoals hij gemakkelijk aangetoond zal zien. En misschien zou deze soort balken niet minder toepasbaar zijn in het gebruik omdat ze overal even dik zijn.

Maar om je de waarheid te vertellen, die je niet tegen hem hoeft te herhalen: ik denk dat noch de ene noch de andere methode van groot nut is, en wat de vernuftigheid van zijn veronderstelling aangaat, is er niet zoveel waardevols als deze auteur schijnt te denken. Voor mij zijn het tenminste eenvoudige zaken..

---

9. 4 augustus 1662.

10. De zonen van Henri-Louis Habert, heer van Monmor en Mille de Manicamp. OC 278 n. 5, 908 n. 9.

11. Verwijzing naar de dialoog in tekens tussen Panurge en de Engelsman in hoofdstuk 19 van Rabelais' *Pantagruel*.

12. Eggerik Adriana Sibylla van Ripperda.

13. Sophia Carisius was de dochter van de Deense ambassadeur.

14. Huygens.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (PARIJS)

AAN UTRICIA OGLE [LONDEN]

17/27 AUGUSTUS 1662

5899

Samenvatting: Huygens heeft in Parijs kennis gemaakt met Dufaut en is verheugd te bemerken dat Utricia Ogle en Swann bevriend zijn met deze Dufaut. Huygens heeft vernomen dat Swann in Hamburg wordt gestationeerd. Huygens is nu meer dan een jaar in Parijs, waar hij zich in zijn vrije tijd bezighoudt met muziek en componeren.

Door Dufaut naar Utricia in Londen gebracht samen met Huygens' brief aan Stoeffken van 28 augustus 1662 (5901). Over een antwoord door Utricia is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 27rv: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 1896, p. 134: onvolledig (<All the time ... humor of a man.>).

— Worp 5, nr. 5899, pp. 469-470: volledig.

— Rasch 2007, nr. 5899, pp. 1039-1042: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: François Dufaut; Denzil Hollis; Karel II (koning van Engeland); Lodewijk XIV; William Swann; Willem III.

Plaatsen: Hamburg; rue Saint-Honoré (Parijs); Teilingen.

Glossarium: compositor (componist); to compose (componeren); gigue (gigue); lute (luit); musike (muziek); peece (muziekstuk).

Transcriptie

Copie.

To the Lady Utricia Swann.

Paris, 17/27 of August 1662.

Madam,

I was so overjoyed to see in a country I never saw before the rarest man I ever hope to see upon the lute, to be a friend to the rarest Lady I know and the worthiest friend I have left me in England, that I could not forbear to intreat him to be the bearer of these lines, to put Your Ladyship in mind, that, in what corner soever of the world my destiny will send me, I will be the same I was in Holland, which is your most humble and obedient servant.

This could be the conclusion of a complimentary letter, but I have no mind to finish, Madam, without asking how you do, what you are doing and how long to stay in England, because I was informed to my great satisfaction, Sir William Swann was to be employed at Hamborough or thereabouts.

Your Ladyship must pardon me, if I am too inquisitive about another's business. As sometimes I have endeavoured to do what lay in my power towards that noble gentleman's fortune, I will always be glad to see so good a work performed by the hands even of your Illustrious Souveraine, who, having ever made of your virtues, Madam, what it was reason he should make of them, I make no question but his good wishes of time past will be turned into good deeds for the present, and can assure you that whatsoever His Majesty will resolve to do for you both, shall be as much under my desires¹ as lower than your desires.

Here I am chained to this court till your noble Lord Hollis appears to deliver me. You² may take it for a riddle, if you please, but such is the ground of the truth. In October next it will be a year I left my dear friends

---

1. <at>.

2. <make>.

and country. God knoweth when and if ever ³we are to see one another againe. Your Ladyship may consider if so long an absence *à quel poco di viver che m'avanza* be a joyfull pastime. And yet I have no consolation but patience, which I never had more need of. In the meane time you will find it like and reasonable enough, if I doe | 27v | divert my fancie upon the handsome things that are here in abundance. Do not interprete it upon *gelegentheitjes*, Madam, and such wares.

All the time I can spare is given to musike, both in hearing and in doing. So I do find to have composed about 30 new peeces, since I am from home. Monsieur Du Faut hath heard some of them, and make a shew to be something pleased with my trifles, even with the gigue Your Ladyship would doe me the favour to esteeme at Teilingen. If he will make you a relation something like his discourses in presence, I will beginn to enter into a wonderfull presumption of myselfe. Surely he is the rarest compositor that ⁴I ever heard, and the sweetest humor of a man. My paper draweth to an end. If Your Ladyship hath the goodness to let me heare from her, the letters must be directed to such a one *deputé du Prince d'Orange auprès du Roy très chrestien à la Rue de St. Honoré, chez Madame Hollande, 'Au bon fruit'*. There liveth, who is to dye,

Madam,

Your Ladyship's etc.

Vertaling

Aan mevrouw Utricia Swann.

Parijs, 27 augustus 1662.

Mevrouw,

Ik was zo verheugd in een land, waar ik nooit eerder ben geweest, de meest bijzondere ⁵luitist die ik ooit denk te kunnen beluisteren tegen te komen, en te bemerken dat hij een vriend is van de meest bijzondere vrouw die ik ken en de waardevolste ⁶vriendin die mij in Engeland nog rest, dat ik niet kon nalaten om hem te vragen de brenger van deze regels te zijn, om u te helpen herinneren dat, in welke uithoek van de wereld mijn lot mij ook zal brengen, ik dezelfde zal zijn als ik was in Holland, namelijk uw nederige en gehoorzame dienaar.

Dit zou het slot kunnen zijn van een complimenteuze brief, maar ik wil niet afsluiten, mevrouw, zonder u te vragen hoe het met u gaat, wat u bezighoudt en hoe lang u van plan bent in Engeland te blijven, daar ik tot mijn grote tevredenheid heb vernomen dat William Swann zou worden gestationeerd in Hamburg, dan wel in dat gebied.

U moet mij verontschuldigen wanneer ik te nieuwsgierig ben naar andermans zaken. Aangezien ik mij enkele malen heb ingezet om te doen wat in mijn vermogen lag ten behoeve van het geluk van die edele heer, zal het mij altijd verheugen om zo'n goede daad verricht te zien worden door uw vermaarde ⁷monarch, die, omdat hij altijd een hoge dunk van uw deugden heeft gehad, mevrouw, waar ook reden voor was, naar ik vast geloof, zijn goede voornemens uit het verleden zal omzetten in goede daden in het heden, en ik kan u verzekeren dat, wat Zijne Majesteit ook zal besluiten voor u beiden, het altijd evenveel beneden mijn wensen als beneden uw verdiensten zal liggen.

Hier ben ik geketend aan het hof, totdat uw landgenoot de edele Lord [Denzil] Hollis zal verschijnen om mij te verlossen. U kunt het raadselachtig noemen als u wilt, maar zo is de waarheid. Komende maand oktober is het een jaar geleden dat ik mijn dierbare vrienden en mijn dierbaar land heb verlaten. God alleen weet

---

3. Worp: <we are> ontbreekt.

4. <I ever I heard>.

5. Dufaut.

6. Utricia Ogle.

7. Karel II.

wanneer en of wij ooit elkaar zullen weerzien. U mag in overweging nemen of een zo lange afwezigheid [↳]bij dat beetje leven dat mij nog rest[↳] een plezierig tijdverdrijf is. Desondanks heb ik nu geen andere troost dan geduld, waaraan ik nooit eerder zoveel behoefte had. Intussen zult u het kunnen billijken dat ik mijn geest richt op de aardige dingen die hier in overvloed zijn. Denk niet, mevrouw, dat ik het over [↳]boezems[↳] heb en soortgelijke dingen.

Alle tijd die ik over heb besteed ik aan de muziek, zowel aan het beluisteren ervan als aan het zelf spelen. Zo heb ik, sinds ik van huis weg ben, ongeveer dertig nieuwe stukken gecomponeerd. De heer Dufaut heeft er een paar van gehoord en maakt de indruk tevreden te zijn met mijn prullen, zelfs met mijn gigue, die u in Teilingen zo eervol wilde waarderen. Wanneer hij u alles zo vertelt zoals hij er nu over spreekt, zal dat goed zijn voor mijn gevoel van eigenwaarde. Hij is zeker de uitzonderlijkste componist die ik ooit heb gehoord, en de vriendelijkste man die men zich kan voorstellen.

Mijn blad raakt langzamerhand vol. Wanneer u de goedheid hebt om iets van u te laten horen, moet u de brieven sturen naar die [↳]afgevaardigde van de ⁸prins van Oranje bij de ⁹koning van Frankrijk in de rue Saint-Honoré, bij mevrouw Holland, ‘In het goede fruit’.[↳] Daar woont degene die zal sterven als,

mevrouw,

uw enz.

---

8. Willem III.

9. Lodewijk XIV.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (PARIJS)
AAN DIETRICH STOEFFKEN [LONDEN]
28 AUGUSTUS 1662
5901

Samenvatting: Huygens laat Dufaut deze brief aan Stoeffken brengen. Hij vraagt Stoeffken een briefje en enkele van zijn recente composities op te sturen. Utricia Ogle zal Stoeffken Huygens' adres meedelen.

Door Dufaut naar Stoeffken gebracht; bij dezelfde gelegenheid nam Dufaut Huygens' brief aan Utricia Ogle van 27 augustus 1662 (**5899**) mee naar Engeland.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 28r: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5901, pp. 470-471: samenvatting.

— Crawford 1989, p. 51: onvolledig (<Paris 18/28 of Aug. ... health and properitie.>).

— Rasch 2009, nr. 5901, pp. 1043-1044: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: François Dufaut; Utricia Ogle.

Glossarium: composition (muziekstuk); musical (muzikaal).

Transcriptie

Copie.

To Monsieur Stöfkins.

Paris, 18/28 of August 1662.

My deare and beloved Monsieur Stöfkin,

I could not let Monsieur Dufaut, the rare man, depart from hence, where he hath past but few dayes, without assuring you by so illustrious a bearer of my most constant affection to your service. Doe not take it for a compliment. I speake it out of such a heart as I hope you have allwayes observed in me towards you, and all what might belong to your interests. If you have any remembrance left you of me, pray lett me see a testimonie of it by some lines of your rare hand. If you are so good as to joyne some musical lines to it of your latest composition, you know where they shall be bestowed. Mylady Swann is to receive a letter of myne by this same bearer and will tell you where you are to find me in this forest I am living in. God keepe you in all health and prosperitie. All shall be lesse then wisheth etc.

Vertaling

Aan de heer Stoeffken.

Parijs, 28 augustus 1662.

Dierbare heer Stoeffken,

Ik kon deze bijzondere man, de heer [François] Dufaut, niet van hier, waar hij slechts enkele dagen heeft vertoefd, laten vertrekken, zonder u door een zo illustere bezorger te verzekeren van mijn trouwe toewijding ten aanzien van uw diensten. Vat dit niet op als louter een compliment. Ik spreek recht uit het hart dat u hopelijk altijd in mij hebt gezien, waar het gaat om u en alles wat tot uw belangen behoort. Als u nog enige herinnering aan mij hebt, geeft u mij er dan een proeve van, bestaande uit enige regels van uw uitzonderlijke hand. Wanneer u zo goed bent er enige muzikale regels aan toe te voegen van uw laatste werk, weet u waar ze opgeborgen

zullen worden. ¹Mevrouw Swann ontvangt eveneens een ²brief van mij via dezelfde bezorger, en zij zal u vertellen waar u mij in dit woud waar ik verblijf, kunt vinden. Moge God u behouden in gezondheid en voorspoed. Alles zal achterblijven bij wat wenst enz.

---

1. Utricia Ogle.
2. Huygens aan Utricia Ogle, 27 augustus 1662 (**5899**).

[CONSTANTIJN HUYGENS] (PARIJS)
AAN OTTO VON SCHWERIN [BERLIJN]
31 AUGUSTUS 1662
5904

Samenvatting: Huygens stuurt Schwerin een verslag van zijn onderhandelingen over Orange ten behoeve van de keurvorst van Brandenburg, Frederik Willem. Hij doet een goed woordje voor Chambonnières, die aan het Franse hof slecht wordt betaald. Aan het hof van de keurvorst kan Chambonnières zijn diensten als klavecijnist bewijzen en rustig en eervol leven.

Bijlage: Huygens aan Frederik Willem van Brandenburg, 31 augustus 1662 (verloren?).

Over een antwoord van Schwerin is niets bekend

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 949: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 44, p. 39: onvolledig (<Si vous avez la bonté ... excellent mérite et suis etc.>).

— Worp 5, nr. 5904, p. 471: onvolledig (<Si vous avez la bonté ... toujours fait icy.>), rest samengevat.

— Rasch2009, nr. 5904, pp. 1044-1046: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Jean Beck; Frederik Willem van Brandenburg; Jacques Champion de Chambonnières; Lodewijk XIV; Amalia van Solms.

Plaatsen: Kleef; Orange.

Glossarium: clavecin (klavecimbel); composition (muziekstuk); instrument; musique (muziek).

Transcriptie

¹Copie.

Monsieur le Baron de Schwerin.

À Paris, ce dernier d'Aoust 1662.

Monsieur,

Je me donne l'honneur d'informer Son Altesse Électorale ²du présent estat de ma longue et fascheuse négociation, non pas que je doute qu'elle ne le soit successivement par Son Altesse Madame la Princesse Douarière, mais principalement pour la désabuser d'une præsupposition que j'ay trouvée dans la lettre de Son Altesse Électorale à Monsieur l'Agent Beck, comme si l'intention de ce Roy icy seroit d'establir luy-mesme un Gouverneur Catholique Romain à Orange. Nous n'en sommes pas là, graces à Dieu, quoyqu'assez préjudiciez par une constrainte dont les princes ne chargent pas le moindre de leurs propres subjects. J'espère, Monsieur, que vous trouverez moyen de nous sortir de ce labyrinthe, où je languis et me consume au grand interest de mon pauvre domestique.

Si vous avez la bonté de souffrir que par ceste occasion je puisse vous entretenir d'un mot de la musique, nostre commune maistresse, je vous advertiray, Monsieur, que le très illustre Sieur de Chambonnière, qu'homme du monde n'egale sur le clavecin, soit que vous considériez la composition ou le beau toucher, se trouve icy si dégousté de se veoir ostée, par le bas et mauvais ménage qui règne en ceste cour, une pension d'environ mil escus par an, qu'il y auroit moyen d'en chevir, s'il trouvoit un prince digne amateur de sa science et capable de le faire vivre avec un peu d'honneur, comme il a tousjours fait icy. Je sçay, Monsieur, comme en particulier cest instrument est de vostre inclination, et c'est ce qui m'a fait songer à par moy si, peut-estre vous ne seriez porté à vous saisir en vostre belle cour d'un homme si extraordinaire, et qui vous pourroit donner tant de satisfaction au sortir de vos grandes occupations. Je vous supplie de prendre en bonne part l'ouverture

---

1. Opschrift en naam geadresseerde autograaf.

2. Boven <du> staat <le>.

que je m'avance à vous en faire. Le reste dépend de vous et me suffira de m'estre mis en devoir sur ce petit subject, comme je souhaitteroy de le pouvoir faire en d'autres de plus de poids, à quel point j'honore vostre excellent mérite et suis,

Monsieur,

[etc.].

Vertaling

Aan mijnheer de baron van Schwerin.

Parijs, 31 augustus 1662.

Mijnheer,

Ik neem de eer Zijne Hoogheid de ³keurvorst ⁴in te lichten over de stand van zaken van mijn lange en lastige onderhandelingen, niet omdat ik eraan twijfel dat hij vervolgens ook zal worden ingelicht door Hare Hoogheid ⁵mevrouw de prinses-weduwe, maar hoofdzakelijk om hem te ontzuichten over een vermoeden dat ik heb aangetroffen in de ⁶brief van Zijne Hoogheid de keurvorst aan mijnheer de ⁷vertegenwoordiger [Jean] Beck, als zou het het oogmerk van de ⁸koning zijn om zelf een rooms-katholiek gouverneur in Orange aan te stellen. Zover is het gelukkig nog niet, hoewel men onderworpen is aan beperkingen die vorsten niet eens de minste van hun eigen onderdanen opleggen. Ik hoop, mijnheer, dat u voor ons een uitweg ziet uit dit doolhof, waar ik wegwijn en door mijn geld heen raak onder grote belangstelling van mijn arme bediende.

Als u de goedheid hebt toe te staan dat ik u bij deze gelegenheid over de muziek, onze gezamenlijke meesteres, kom te spreken, wijs ik u erop, mijnheer, dat het de illustere heer [Jacques Champion] de Chambonnières, die door niemand wordt geëvenaard op het klavecimbel, noch wat de compositie noch wat het fraaie spel betreft, hier zo slecht bevalt, nu zijn gage van ongeveer duizend écu's per jaar hem ontnomen zal worden vanwege het zwakke en slechte beheer dat hier aan het hof heerst, dat hij zou willen vertrekken als hij een vorstelijke liefhebber van zijn vak zou vinden, die hem in ere zou laten leven, zoals hij hier altijd heeft geleefd. Ik weet, mijnheer, dat dit instrument uw bijzondere voorliefde heeft, en dat heeft mij op het idee gebracht dat u misschien een zo buitengewoon man aan uw schitterende hof zou kunnen binden, die u zoveel genoeg zou kunnen bezorgen na uw belangrijke bezigheden. Ik verzoek u dit voorstel, waarmee ik u benader, vriendelijk op te willen nemen. De rest hangt van u af en ik doe alleen maar mijn plicht in deze onbelangrijke kwestie, zoals ik zou wensen zulks in andere gevallen van meer belang te kunnen doen, om te tonen hoezeer ik uw voortreffelijke verdienste vereert en ben,

mijnheer,

[enz.]

---

3. Frederik Willem van Brandenburg.

4. Huygens aan Frederik Willem van Brandenburg, 31 augustus 1662 (verloren?).

5. Amalia van Solms.

6. Frederik Willem van Brandenburg aan Jean Beck, zomer 1662 (verloren?).

7. Jean Beck was sinds 1654 agent in Parijs namens de Duitse steden Lübeck (tot 1679), Bremen (tot 1680) en Hamburg (tot na 1687).

8. Lodewijk XIV.

BÉATRIX DE CUSANCE (BESANÇON)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
8 SEPTEMBER 1662
5911

Samenvatting: Béatrix zou graag bij Huygens muziekkuitvoeringen bijwonen. Zij mist het klavecimbelspel. Zij is nog steeds verwickeld in affaires met Karel IV van Lotharingen. Haar dochter Anna is weer in verwachting.

Door Huygens beantwoord op 15 september 1662 (verloren).

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 21511, nr. 12, fols. 23-24: brief (dubbelvel, 15x21cm, acb | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XXIV, p. 300: volledig.

— Worp 5, nr. 5911, p. 475: onvolledig (<La pitoyable fortune ... conserd ay sinphonie>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, p. 75: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 75, pp. 305-306: volledig (Nederlandse vertaling pp. 179-199).

Namen: Diego Duarte; Karel IV van Lotharingen; Anna van Lotharingen; Béatrix van Lotharingen Elboeuf; Charles-Fraçois van Lotharingen Elboeuf; Jacques-Auguste de Thou.

Plaatsen: Brussel; Den Haag.

Glossarium: clavesing (klavecimbel); conserd (concert); sinphonie (muziek).

Transcriptie

De Besançon, ce 8^m Septembre 1662.

Je vient de recevoir une lettre du cher amy Duartes du 1 de ce mois par ung courié de Bruxelles, qui m'aprant que vous ayste encort à Paris est que vos affaire sérieusse ne vous enpêche pas de iouyr des mervieulleux conserd des yelustre. Je vous asure que la pitoyable fortune où me tien Monsieur de Lorraine, ne m'anpêche pas de me soytter mil fois | c; 24r | en ung pety coing de vos agréable conserd ay sinphonie.

Que vous ayste cruel de ne pas donnés de vos nouvelle au peuvre geans qui ne sont qu'à 50 lieux de vous, mais je vous jure toujours la mesme ay qui vous chéry très tandremant. Hélas, je ne voit plus de clavesing, je n'antant plus rien ysy que de bizarre nouvelle de Paris de l'épouseur universel de qui j'espère | b; 23v | de qui je crain est de qui j'ay grande pitié.

Est-il possible que vous ne me donné point de vos nouvelle? Celle de ma fille sont qu'el at deus fanfant asseuré ay peuttestre encord enseinte. Tout ce porte bien chés elle est chés moy ausy, coy que très pasné de l'orage, mais l'on n'y restitte avec l'ayde de Dieu, car sans cella l'on ne peut rien en ce monde.

Je joint ysy l'adresse sy vous me voullés faire reponse. Je l'espère est que vous me crairés toujours toute à vous sans changemant.

Béatrix.

Le *Nolites* a réusy à merveille jusque ysy.

| d; 24v | Sy vous voullés bien asurer Monsieur de Thout, autrefois enbasadeur à la chère Haye, de mes service, vous me donnerés bien de la joye ay peuttestre ceray-je bientôt à Paris.

Vertaling

Besançon, 8 september 1662.

Ik heb zojuist van een koerier uit Brussel een ¹brief van de eerste van deze maand ontvangen van onze goede vriend [Diego] Duarte, waaruit ik verneem dat u nog steeds in Parijs bent en dat uw zakelijke beslommingen u niet verhinderen om er mooie concerten van beroemdheden bij te wonen. Ik verzeker u dat het beklagenswaardige lot waarin de heer [Karel IV] van Lotharingen mij gevangen houdt, mij niet belet mijzelf duizend maal in een klein hoekje te wensen bij uw aangename concerten en muziek.

Wat bent u hardvochtig om niets van u te laten horen aan de arme lieden, die zich slechts op 50 mijl afstand van u bevinden, maar ik zweer u dat mijn gevoelens onveranderd zijn, en dat ik innig op u gesteld ben. Helaas komt mij geen klavecimbel meer onder ogen, en hoor ik hier niets anders dan de vreemdsoortige geruchten uit Parijs, betreffende de algemene ²huwelijkskandidaat op wie mijn hoop is gevestigd, die ik vrees en met wie ik diep medelijden voel.

Hoe is het mogelijk dat u helemaal niets meer van u laat horen? De berichten van mijn ³dochter zijn dat zij twee ⁴kinderen heeft en misschien weer in ⁵verwachting is. Het gaat haar goed en mij ook, hoewel geheel terneergeslagen door de storm die is langsgeraasd, maar met Gods hulp zal men weerstand bieden, want zonder Gods hulp kan men niets op deze wereld.

Ik voeg mijn adres alhier bij, voor het geval dat u mij een antwoord wilt doen toekomen. Ik hoop het, en ook dat u wilt aannemen dat ik u onveranderlijk geheel ben toegedaan,

Béatrix.

Het *Nolite* heeft tot nu toe wonderbaarlijk succes gehad.

Als u de heer [Jacques Auguste] de Thou, de vroegere ambassadeur in het geliefde Den Haag, de verzekering van mijn dienstvaardigheid wilt geven, zoudt u mij een groot plezier doen. Misschien kom ik binnenkort naar Parijs.

---

1. Diego Duarte aan Béatrix de Cusance, 1 september 1662 (verloren).

2. Karel IV van Lotharingen.

3. Anna van Lotharingen, prinses van Lillebonne.

4. Charles-François van Lotharingen Elboeuf, geboren 11 juli 1661 (gestorven 1702) en Béatrix van Lotharingen Elboeuf, geboren 1 juli 1662 (gestorven 1738),

5. Het derde kind, Thérèse, werd op 12 mei 1663 geboren, zodat Béatrix in september 1662 net wel of nog niet echt kon weten dat haar dochter weer zwanger was. Thérèse stierf in 1671. In het totaal zijn er negen kinderen in het huwelijk van Anna van Lotharingen en haar echtgenoot François-Marie van Lotharingen Elboeuf geboren.

[CHRISTIAAN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN [ZIJN BROER LODEWIJK HUYGENS (PARIJS)]
14 SEPTEMBER 1662
5915A

Vervolg op Christiaans brief van 7 september 1662 (OC 4, nr. 1058, pp. 223-224).

Samenvatting: Christiaan schrijft Lodewijk over zijn vervolg-experimenten met lenzen en spiegels. Hij gaat in op de berichten over de ongelukkige toestand waarin Chambonnières zich bevindt. Laatstgenoemde zal, wanneer hij in Amsterdam werk wil krijgen als klavecijnist, met minder genoeg moeten nemen dan hij in Parijs gewend is.

Verstuurd met een brief van Constantijn Huygens jr. aan Lodewijk van 14 september 1662 (OC 4, nr. 1061, pp. 229-230). Over een antwoord van Lodewijk is niets bekend. Christiaan schreef opnieuw op 21 september 1662 (OC 4, nr. 1063, pp. 233-234).

Primaire bronnen: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 15x20cm, abcd | -; autograaf).
— Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 36I, fols. 181v-182r: later afschrift (Constantijn [V] Huygens).

Vroegere uitgave: OC 4, nr. 1060, pp. 227-229: volledig.

Namen: Adrien Auzout; Jacques Champion de Chambonnières; Philips Doublet; Jean d'Espaignet; Nicolaas Heinsius; Constantijn Huygens jr. (heer van Zeelhem); Martha Maria Huygens; Ovidius; Pierre Petit (heer van Portail); Constantia de Wilhem.

Plaatsen: Amsterdam; Brussel; Engeland; Saturnus.

Titel: *Metamorphosen* (Ovidius).

Glossarium: clavecin (klavecimbel).

Transcriptie

À La Haye, le 14 Septembre 1662.

Je m'estonne fort de ce que, parmy tant de bons faiseurs de verres, personne ne sçait trouver le moyen de construire un tuyau qui soit droit et ferme. En Angleterre ils en avoient un de 35 pieds et qui servoit aussi à toutes les longueurs moindres, qui estoit fait de 4 ais, et un 5e attaché à celuy de dessous par le costé afin d'empescher que le tuyau ne pliast. Celuy de dessus se pouvoit ouvrir et par là on y mettoit les verres à telles distances qu'on vouloit. Il est vray que ce tuyau pesoit beaucoup et que pour le hausser le long du mast, il y faloit plus d'un homme, ou bien un rouleau avec une croix de bois, mais pour les téléscopes de si grande longueur, je ne sçache point de moyen plus simple, si ce n'est que peut-estre l'on pouroit oster les 3 costez du tuyau, en laissant seulement celuy d'en bas sur lequel on placeroit à distances égales les planches qui dans le tuyau servent de séparations ou diaphragmes et près de l'œil un bout de tuyau, pour contenir les verres oculaires, à peu près | b | comme vous voyez dans le biliet icy-joint.

Vous pouvez proposer à Monsieur Petit ou Auzout d'en faire fabriquer un de cette manière, et qu'ils n'ayent pas peur de la lumière qui vient de costé. Car pourvu que les planches percées soient bien noircies, elle ne fera point de mal, et puis c'est de nuit qu'on observe. Je ne m'amuserois pas à tout cecy, si je n'avois très grande envie qu'ils fissent essay de leur verres, et principalement de ceux de Monsieur d'Espagnette. Cependant, je puis bien veoir par la grandeur de l'ouverture, qui surpasse de fort peu celle de mes grands verres, que l'effet aussi n'en sçauroit estre guère meilleur.

Je donnerois bien quelque chose de pouvoir encore regarder Saturne en ce temps icy, mais les grands arbres et maisons voisines m'en empeschent il y a longtemps.

Je vous remercie de la relation de vostre chenille qui mérite d'estre adjoustée dans le livre des Métamorphoses, si elle n'y est pas, à cause de la ceinture, et de la beauté de ses aisles. | c | Je ne sçay pourquoy le Sieur Ovide donne aux papillons qui sont si jolis, l'épithète de *feralis*.

Agrestes tinæ, (res observata colonis)

Ferali mutant cum papillione figuram

sans que Heinsius allègue le moindre doute sur cette lection.

L'estat du Marquis de Chambonnière me feroit pitié, s'il n'avoit pas fait si fort l'entendu auparavant. La dernière fois que je le vis, il vouloit encore me faire accroire qu'il ne jouoit plus du clavecin et le voilà misérable maintenant s'il ne sçavoit pas ce mestier. Je croy que pour avoir de l'employ à Amsterdam, il faudra bien qu'il s'humanise jusqu'à une pistole par mois, et encore ne sçay-je s'il y trouvera ce nombre d'escoliers que vous dites.

Je n'ay pas encore poli la pièce de miroir qui estoit dans vostre lettre, mais je juge, à voir les costez, que l'estoffe en est bonne. Le frère de Zeelhem estoit marry que vous n'eussiez pas envoyé l'autre morceau aussi, mais c'eust esté en faire payer de porto 10 fois ce qu'il vaut. Le Sieur du Portail devoit plustost vous | d | en donner de plus deliez, car je croy qu'il en a de tout un miroir cassé. Les 3 verres pour la lunette de mon père seront faits ce soir, et le tuyau demain. Pour la luy faire tenir je ne voy point d'autre moyen que de l'enfermer dans une cassette de bois, et de l'envoyer par Bruxelles.

Après qu'on a cessé de parler du mariage de la cousine Huygens pendant quelques semaines, j'y vois de nouveau grande apparence, y ayant rencontré hier le galant, et les avis venus d'ailleurs confirmants la chose de plus en plus. Il y arriva aussi hier un galant nouveau pour la cousine Constantia, mais il seroit superflu que je vous en fisse la description puisque le beaufrère n'oubliera pas de vous en entretenir.

Vertaling

Den Haag, 14 september 1662.

Ik ben erg verbaasd dat zich onder de goede lenzenlijpers geen mensen bevinden die een mogelijkheid weten een buis te maken die recht en gesloten is. In Engeland hadden ze er één van 35 voet, die ook kon dienen voor alle kortere lengten. Deze was gemaakt van vier planken en een vijfde die zijdelings was bevestigd aan de onderste om het doorbuigen van de buis te voorkomen. De bovenste kon worden geopend en zodoende kon men de lenzen er op de gewenste afstanden in plaatsen. Het is waar dat deze buis zwaar was en dat er meer dan één man voor nodig was om hem langs de mast op te hijsen, ofwel met een lier met een houten kruis, maar voor sterrenkijkers van deze grote lengte zou ik geen eenvoudiger middel weten, tenzij men misschien drie zijden van de buis zou kunnen wegnemen en alleen de onderste zou overhouden, waarop men op gelijke afstanden de planken zou kunnen plaatsen die in de buis dienstdoen als tussenschot of diafragma, en dicht bij het oog een stukje buis dat de oculairlenzen kan bevatten, ongeveer zoals je op het bijgevoegde plaatje kunt zien.

Je kunt aan de here [Pierre] Petit en [Adrien] Auzout voorstellen er één op deze manier te laten vervaardigen, en zij hoeven niet bang te zijn voor het licht dat zijdelings invalt. Want als de doorboorde planken goed zwartgemaakt zijn, kan dit geen kwaad en bovendien vinden de waarnemingen 's nachts plaats.

Ik zou mij met dit alles niet bezighouden, als ik niet erg graag wilde dat zij proeven nemen met hun lenzen en vooral met die van de heer [Jean] d'Espaignet. Ik voorzie ondertussen, uit de grootte van de opening, welke die van mijn grote lenzen maar in geringe mate overtreft, dat het resultaat ervan eveneens slechts weinig beter zal zijn.

Ik zou er wel iets voor over hebben als ik Saturnus nog eens zou kunnen bekijken, maar de hoge bomen en de nabije huizen beletten mij dat al lange tijd.

Ik dank je voor het verhaal over de rups, dat verdient te worden toegevoegd aan het boek van de *Metamorfosen* (als het er al niet in staat), op grond van de afmeting en de schoonheid van zijn vleugels. Ik weet niet waarom Ovidius de vlinders, die zou mooi zijn, betiteld met 'wild':

Agrestes tinæ, (res observata colonis)
Ferali mutant cum papilione figuram.

[De rupsen op het veld (een zaak waargenomen door landbouwers)
Veranderen hun verschijning net in die van een wilde vlinder.]

De toestand waarin [Jacques Champion] de markies van Chambonnières verkeert zou mijn medelijden opwekken, ware het niet dat hij tevoren de slimmerik had uitgehangen. De laatste keer dat ik hem ontmoette, wilde hij mij nog laten geloven dat hij geen klavecimbel meer speelde en nu zo ongelukkig is omdat hij het vak niet meer beheerst. Ik geloof dat hij zich om werk in Amsterdam te vinden moet neerleggen bij één pistool per maand, en dan weet ik nog niet of hij er het aantal leerlingen zal vinden, dat u heeft genoemd.

Ik heb het stukje spiegel dat bij jouw brief was ingesloten nog niet gepolijst, maar ik denk, te oordelen naar de kanten, dat het goed materiaal is. ¹Broer van Zeelhem betreurde het dat je hem niet het andere stuk had gestuurd, maar daarvoor had aan porto tien maal de waarde moeten worden betaald. De ²heer van Portail zou jou er eerder meer plezier van moeten geven, want ik denk dat hij een hele gebroken spiegel heeft. De drie glazen voor de bril van vader zullen vanavond klaar zijn en de buis morgen. Om hem die bril te doen toekomen zie ik geen andere mogelijkheid dan deze in een houten doos te verpakken en naar Brussel te zenden.

Nadat men gedurende enige weken uitgepraat was over het huwelijk van nicht Huygens, zie ik nu weer duidelijke tekenen ervan, nu ik gisteren de aanbieder heb ontmoet en de van elders ontvangen meningen de zaak meer en meer bevestigen.

Gisteren arriveerde hier een nieuwe aanbieder van nicht Constantia, maar het zal wel overbodig zijn u zijn beschrijving te geven, aangezien onze ³zwager niet zal vergeten u ervan op de hoogte te stellen.

---

1. Constantijn Huygens jr.
2. Pierre Petit.
3. Philips Doublet.

[BÉATRIX DE CUSANCE] (BESANÇON)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
24 SEPTEMBER 1662
5921

Antwoord op Huygens' brief van 15 september 1662 (verloren).

Samenvatting: Béatrix ziet ernaar uit Huygens te ontmoeten en dan samen te musiceren. Ze vraagt hem alvast composities voor zang, alsmede voor luit te sturen.

Door Huygens te Parijs ontvangen op 28 september 1662. Béatrix schreef opnieuw op 28 september 1662 (5923A).

Datering: Het jaartal ontbreekt in de datering, maar Huygens' ontvangstnotitie maakt duidelijk dat de brief van 1662 is.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 21511, nr. 13, fols. 25-26: brief (dubbelvel, 16,5x22,5cm, acbd | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XXVIII, pp. 302-303: volledig, met datum 24 november 1662.

— Worp 5, nr. 5921, p. 479: onvolledig (<faire ung peu ... sur le lut.>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, pp. 75-77: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 76, pp. 306-307: volledig (Nederlandse vertaling pp. 199-200)

Namen: Jacques Champion de Chambonnières; Dorival; Lanoye; Karel IV van Lotharingen; Nolites (Karel IV van Lotharingen); Saint Victor; Anna Margaretha van Scherpenzeel; Willem III.

Plaatsen: Bar; Bergen (Mons); Den Haag.

Titel: *Anime* (Rossi); Psalm 146.

Glossarium: clavesin (klavecimbel); concert (concert); lut (luit); piësse (compositie); sinphonie (muziek); téorbe (theorbe); voix (stem).

Transcriptie

¹De Besanson, ce 24 Septembre.

Sy j'avès souvant de sanblable lettre que la vostre du 15 de ce mois, je n'auray pas tant de mal de raste que ge'an aye. Crayé, je vous conjure, que j'ay resus très agréablement tout ce que vous m'escrivés est que rien aux monde n'est plus jolly ny mieux tournés. Crayés que j'auray une extrême joye de vous voir, soit ysy ou à Paris où je ne sçay pas encort le tanps que g'y pourés estre, à cause que y allant je passerès à Bar, où | c; 26r | je pourès demeurer quelque jours. C'est là où je voudray que vous puissié pasés, tant pour y voir la famille que pour y faire ung peut de concert. Le bon clavesin y estant est ung disiple de Chambonnière qui joue bien. De plus j'ay St. Victor qui asurément tien bien sa partie sur le téorbe, la voye est sur le lut. Enfin, ne pouvant avoir tout les yelustre donc vous me parlés à Moms que d'estre à Paris, il faut ce contanter de ce que l'on at. | b; 25v |

L'on me prie de vous faire une prière ensuytte d'une charge qui vat estrevaguante d'un des offisier de Monsieur vostre pety maitre. La personne qui la prestant ay très capable est de mes bon amis. Je vous en escriray plus enplemant au preumiers ordinaire, est vous diray le non du personnage. Cependant tenon bonne corespondanse en atandant que nous chation *Animée* est, sy vous mandés ce que vous aprandrés de *nolites*, l'on vous en sçauray tout le grés qu'il vous plairat puisque l'on n'est pour toujours la mesme pour l'incomparable amye. Escrivés-moy sans fason de cestte manière. Je ne peut entendre le non de la dame morte à la chère Haye. Mandés-moy s'il ay vray que la dame Duivenvorde la soit ausy. | d; 26v |

De grace envoyés quelque une de vos piësse, tant du lut que de la voix. Cella consollerat les geans qui sont au l'hinbe, car estre à 50 lieux de vostre sinphonie ce n'est pas bien loing. Le courage est l'esperoir ne me quitte point, non plus que le *nolite etc. confideres a dios Milaneses*.

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R Paris, 28 Septembre 1662.>

Vertaling

Besançon, 24 september [1662].

Wanneer ik dikwijls zo'n brief van u zou ontvangen zoals die van de 15de van deze maand, zou ik niet zoveel pijn in mijn milt hebben als ik heb. Geloof mij, ik bezweer het u, dat ik alles wat u mij schrijft met groot genoegen heb ontvangen en dat niets ter wereld aardiger of beter verwoord is. Neemt u van mij aan, dat het mij een buitengewoon genoegen zou doen u te zien, hetzij hier of in Parijs. Ik weet nog niet wanneer ik er zou kunnen zijn, omdat ik onderweg Bar zal aandoen, waar ik enkele dagen zou kunnen verblijven. Ik zou daarom willen dat u ook daarheen zou kunnen gaan, zowel om mijn gezin te ontmoeten als om een beetje samen te musiceren. De brave klavecijnist die hier verblijft is een leerling van [Jacques Champion de] Chambonnières, die goed kan spelen. Bovendien is [] Saint-Victor hier, die zijn partijtje op de theorbe, met de stem en op de luit goed meespeelt. Tenslotte, omdat men alle beroemdheden, over wie u in Bergen met mij sprak, slechts in Parijs kan hebben, moet ik mij tevreden stellen met wat ik heb.

Men vraagt mij een verzoek tot u te richten, betreffende het ²ambt van één van de officieren van uw kleine ³meester, dat vacant komt. De ⁴persoon die dit ambieert is zeer kundig en een goede vriend van mij. Ik zal u hierover uitgebreider schrijven met de eerste gewone post en u de naam van de betrokkene geven. Laten wij intussen goed contact houden, tot wij samen weer *Anime* zingen, en als u mij mededeelt wat u verneemt betreffende ⁵*Nolite*, zult u daarvoor alle dank ontvangen, omdat men de dierbare vriend niet altijd op dezelfde manier behandelt. Schrijft u mij zonder omhaal hierover. Ik kan de naam van de gestorven ⁶dame in het dierbare Den Haag niet lezen. Vertelt u mij ook of het waar is dat ook ⁷mevrouw [Anna Margaretha van Scherpenzeel, echtgenote van Arent van Wassenaar] Duivenvoorde is overleden.

Weest u zo goed mij enige van uw composities te zenden, zowel voor luit als zang. Dat zal de mensen troosten die in de limbus verkeren, want slechts 50 mijl van uw muziek verwijderd zijn is niet zo ver. Moed en hoop verlaten mij niet, evenmin als het ⁸L'wilt geen vertrouwen stellen enz.┘ L'in Milanese goden.┘

---

2. Vermoedelijk het baljuwschap van Besançon.

3. Willem III.

4. Dorival.

5. Karel IV van Lotharingen.

6. Welke dame is recent overleden? Wellicht betreft het Anna Margaratha van Scherpenzeel.

7. Anna Margaretha van Scherpenzeel overleed op 22 juli 1662.

8. Naar *Nolite confidere in principibus*, Wilt in vorsten uw vertrouwen niet stellen, Psalm 146:2.

[BÉATRIX DE CUSANCE] (BESANÇON)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
28 SEPTEMBER 1662
5923A

Vervolg op Béatrix' brief van 24 september 1662 (5921).

Samenvatting: Cusance stuurt Huygens een zojuist ontvangen memorandum.

Bijlage: memorandum.

Door Huygens te Parijs ontvangen op 5 oktober 1662. Huygens' antwoord is verloren gegaan. Béatrix' brief van 6 oktober (5929) is het antwoord daarop.

Datering: Het jaartal ontbreekt in de datering, maar de ontvangstnotitie van Huygens maakt duidelijk dat de brief van 1662 is.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 21511, nr. 14, fols. 27-28: brief (dubbelvel, 17,5x23cm, ad | - [fol. 27=dc, fol. 28=ab]; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XXV, p. 301: volledig.

— Huysman 2006, II, p. 77: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 77, p. 307: volledig (Nederlandse vertaling p. 201).

Naam: Karel IV van Lotharingen.

Titel: *Anime* (Rossi).

Transcriptie

¹Besançon, ce 28^m Septembre.

Tant que je vous crayrès à Paris, je vous inportunerès de mes lettre, espérant que vous auray bien resus mes dernière. Je vous envoye le mémoire sy-joint, qui m'est donnés de la personne qui prestant par mon moyen d'optenir la charge de question. Je vous l'envoye tout sinsèremant ay franchemant, crayant que vous le lisés mieux que mon méchant caractère, ay ainsky entandrès mieux la chose.

Tout ce que j'ay à y adjoutés ay que | d; 27v | je vient de recevoir nouvelle que mon fidel *Nolite* ay arrivés dant son pays. Je plain bien les demoiselle abandonnés. Cependant j'atandrès ysy ce que l'on me doit avec bien de la justisse.

Sy vous acordés cestte grace à ma considération, je crayrés que vous voullés encort chantés *Anime* ay que vous aymés ung peut les geans qui vous ayme.

Vertaling

Besançon, 28 september [1662].

Zolang ik denk dat u in Parijs bent, blijf ik u lastig vallen met mijn brieven, in de hoop dat u mijn laatste ²brief in goede orde hebt ontvangen. Ik zend u hierbij het memorandum dat men mij heeft gegeven betreffende de ³persoon die via mij het ⁴ambt in kwestie tracht te verwerven. Ik zend het u in alle oprechtheid en vrijmoedigheid toe, in de verwachting dat u het beter zult lezen dan mijn slecht leesbare handschrift, en aldus de zaak beter zult begrijpen.

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R Paris, 5 Octobre 1662.>.

2. Béatrix de Cusance aan Huygens, 24 september 1662 (5921).

3. Dorival.

4. Vermoedelijk het baljuwschap van Besançon.

Alles wat ik er nog aan kan toevoegen is dat ik zojuist het nieuws heb ontvangen dat mijn trouwe ⁵*Nolite* in zijn land is aangekomen. Ik beklaag de in de steek gelaten jongedames. Ik zal intussen hier wachten op hetgeen men mij uit rechtvaardigheid is verschuldigd.

Als u mij deze gunst om mijnent wille bewijst, zal ik denken dat u nog eens *Anime* wilt zingen en dat u een beetje houdt van hen, die u liefhebben.

---

5. Karel IV van Lotharingen.

[BEATRIX DE CUSANCE (BESANÇON)]
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
6 OKTOBER 1662
5929

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens.

Samenvatting: Béatrix dankt Huygens voor diens brief en vertelt over een uitvoering van twee sarabandes van Huygens door St. Victor op de luit. Ze vertelt dat Karel IV twee dagreizen van haar verwijderd is.

Door Huygens ontvangen te Parijs op 13 oktober 1662. Béatrix schreef opnieuw op 13 oktober 1662 (5934).

Datering: Het jaartal ontbreekt in de datering, maar Huygens' ontvangstnotitie maakt duidelijk dat de brief van 1662 is.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 21511, nr. 15, fols 29-30: brief (dubbelvel, 16,5x22,5cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XXVI, pp. 301-302: volledig.

— Worp 5, nr. 5929, p. 484: onvolledig (<Au reste ... celle quy l'ayme.>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, pp. 77-78: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 78, pp. 306-307 : volledig (Nederlandse vertaling pp. 201, 210).

Namen: Nicolas D'Orival; Karel IV van Lotharingen; Saint-Victor; Amalia van Solms; Willem III.

Plaats: Den Haag.

Glossarium: lut (luit); sarabande (sarabande).

Transcriptie

¹Ce 6^m Octobre.²

Rien n'est plus galant que nostre pety conmerse ny resus plus agréablement que vos lettre toutte merveilleuse. Que j'ay de joye de vous sçavoir gaye est en bonne santé. Que n'estte-vous sautés ysy, vous entandrié Saint Victor joue vos deus sarabande fort agréablement sur sont lut.

Il les at atrapés d'abort que je les luy ay donnés. Vous m'avés regairy par vos lettre du mal de raste qui me tuay. Jugés ce que vous ferié sy vous paressié et au reste sçavés-vous bien que sy vous pouvié sy bien agy que de faire | 30r | bally mon bon amy Dorival au despit des autre prétendant, vous me ferié ung dernie plésir ay pour cella escrivés de toutte vostre plus belle manière est de toutte la plus douse que ce peut à Madame la grand-manmant du cher pety maitre est ditte luy pour cella de ma part tout ce que vous jugerés bon. J'espère qu'el me voudra bien faire cestte grace est cest honneurs en mémoire de celluy qu'el m'a faict estant jadis à vostre chère ay aymable Haye. C'est que ce Sieur Dorival peut beaucoup pour une affaire que j'ay ysy très-inportante. Il ay très-habille honme est très-honneste | 29v | est qui vous témongnerat bien de la réconnaissance. Je vous laisse apray tout cecy à faire ce qu'il vous plairat, car le Sieur Da Coste ny autre ne sont pas pour luy.

Au reste le Seigneur *Nolites* ay at deus journées d'isy. C'est trop pray est trop loing; acordés cella. S'il chante sur le bon tons, c'est trop loing; s'il ne veux bien chantés, c'est trop praye pour le repost de celle qui l'ayme est qui ay à vous de la plus constantte manière du monde pour jamais, etc.

Vertaling

[Besançon,] 6 oktober [1662].

Niets is verfijnder dan de omgang met u, en niets is aangenamer te ontvangen dan uw heerlijke brieven. Welk een genoegen voor mij u opgewekt en in goede gezondheid te weten. Wat jammer dat u hier niet was, want

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R Paris, 13 Octobre 1662.>.

2. Door Huygens toegevoegd: <de Besançon.>.

dan had u Saint-Victor op zeer aangename wijze uw twee sarabandes op zijn luit horen spelen! Hij had ze al in zijn bezit vóór ik ze hem had gegeven. Door uw brief hebt u mij van mijn pijn in de milt genezen, waarvan ik veel last had. Bedenk eens wat u zou kunnen doen als u hier verscheen, en overigens moet u weten dat als u zo handig zou kunnen optreden dat mijn goede vriend [Nicolas] D'Orival baljuw wordt, alle andere kandidaten ten spijt, u mij daarmee een buitengewoon genoegen zou doen. Schrijft u daartoe op uw mooiste en zo lief mogelijk aan mevrouw de ³grootmoeder van de kleine ⁴meester en zegt u haar uit mijn naam alles wat u voor gewenst houdt. Ik hoop dat zij mij deze gunst en deze eer zal bewijzen ter gedachtenis aan hetgeen zij vroeger reeds voor mij deed in uw dierbare en prettige Den Haag. De heer Dorival kan veel doen in een zaak, die voor mij hier zeer belangrijk is. Hij is een kundig en goudeerlijk man, die u zeer veel dank zal betuigen. Ik laat het na dit alles over aan uw oordeel om te doen wat moet worden gedaan, want de heer Da Costa noch de anderen zijn voor hem geporteerd.

Overigens bevindt de heer ⁵*Nolite* zich op twee dagreizen van hier. Dat is tegelijk te dichtbij en te veraf, dat moet u toegeven. Als hij de juiste toon treft, is het te ver; als hij die niet weet te treffen is het te dichtbij voor de rust van haar die hem bemint en die voor altijd de uwe is op de meest standvastige wijze ter wereld, enz.

---

3. Amalia van Solms.

4. Willem III.

5. Karel IV van Lotharingen.

[BEATRIX DE CUSANCE] (BESANÇON)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG | [PARIJS])
13 OKTOBER 1662
5934

Vervolg op Béatrix' brief van 6 oktober 1662 (5929). Béatrix' laatste brief aan Huygens; zij overleed op 5 juni 1663.

Samenvatting: Béatrix schrijft af te wachten wat Karel IV zal gaan doen. Ze vraagt Huygens te schrijven over zijn muzikale bezigheden en muziek te sturen.

Door Huygens ontvangen te Parijs op 23 oktober 1662. Over een antwoord van Huygens is niets bekend.

Datering: Het jaartal ontbreekt in de datering, maar Huygens' ontvangstnotitie maakt duidelijk dat de brief van 1662 is.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Add. Ms. 21511, nr. 16, fols. 31-32: brief (dubbelvel, 16,5x22,5cm, ad | -; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XXVII, p. 302: volledig.

— Worp 5, nr. 5934, p. 485: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 78-79: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, p. 309: volledig (Nederlandse vertaling pp. 210-211).

Namen: Nicolas D'Orival; Karel IV van Lotharingen; Saint-Victor; Savoye.

Plaats: Plein (Den Haag).

Titels: *Anime* (Rossi ; cantate): Le Jeux des blason (?).

Glossarium: piessse de sinphonie (compositie); sarabande (sarabande).

Transcriptie

¹Besanson, ce 13 Octobre.

Sy nous ne pouvont réusy pour cestte charge, donc je vous ay escry, j'auray la satisfaction que vous nous y este employés très obligeant. La personne le resant ausy coume il doit, est le tesmongnerat la chose arivant cellon sont désir.

Au restte je suis encort atandant ce que le *Nolites* ferat, mais crayés que je ferès les chose que je doit est que coy qui m'arrive je ceray toujours *Animes* pour tesmongnés que je suis reconguesante ay amye jusque à la mort de celluy, qui ay le plus loyal amy du monde ay le plus agréable ay spirituel. | 31v |

Je vous demande toujours des nouvelle de la chère Haye, de celle de Paris, tant que vous y serés ay quelque pièsse de sinphonie, car j'ay ysy Saint-Victor qui me diverty fort agréablement des deus sarabande que vous m'advés envoyés, qui sont tout à fait belle. Sy vous me voullié envoyés le Jeux de blason, dédiez a Monsieur de Sçavoy, vous me ferié bien du plésir.

Vertaling

Besançon, 13 oktober [1662].

Voor het geval dat wij de ²zaak waarover ik u heb geschreven niet tot een goed einde kunnen brengen, heb ik toch de voldoening dat u zich zeer welwillend erin voor ons hebt ingezet. ³Betrokkene gevoelt dat ook zoals het behoort en zal daarvan getuigen als de zaak conform zijn verlangen is verlopen.

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R Paris, 23 Octobre 1662.>.

2. Vermoedelijk het baljuwschap van Besançon.

3. Nicolas D'Orival.

Overigens wacht ik nog steeds op hetgeen ⁴*Nolite* zal doen, maar neemt u van mij aan, dat ik zal doen wat gedaan moet worden en wat mij ook overkomt, ik zal altijd de *Anime* zijn om te betuigen dat ik dankbaar ben en vriendin tot in de dood van hem, die de trouwste, de vriendelijkste en de geestigste vriend op aarde is.

Ik vraag u altijd om nieuws uit het dierbare Den Haag en uit Parijs, zolang u daar bent, en ook om enige stukjes om samen te spelen, want ik heb Saint-Victor hier, die mij zeer aangenaam onderhoudt met de twee sarabandes die u mij hebt gezonden, en die bijzonder mooi zijn. Als u mij de ⁵‘Jeux des blasons,’ opgedragen aan de heer van Savoye zou willen zenden, zou u mij een groot genoegen doen.

---

4. Karel IV van Lotharingen.

5. Misschien *Le palais de l'honneur, contenant Les généalogies historiques des illustres maisons de Lorraine et de Savoye* van Père Anselme (1663), waarin ook een tractaat over de “sciences de blasons” in staat?

[CONSTANTIJN HUYGENS (PARIJS)]
AAN [HUGUES DE LIONNE (PARIJS)]
12 DECEMBER 1662
5994

Samenvatting: Wanneer Lionne gastheer wil zijn, zal Huygens er zijn, alsmede Nielle en Geoffroy.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl.,

Vroegere uitgave: Worp 5, nr. 5994, p. 515: volledig.

Namen: Bergerotti, Anna; Geoffroy; Nielle, Pierre de.

Transcriptie

Transcriptie naar Worp

Solve Geoffredum, si vis meus esse Leæna, caet

Quand il plaira à Monsieur de Lionne de nous donner à disner, Monsieur de Nielle a promis d'y mener Geoffroy. *Actum in casa della virtuosissima Signorita Anna. Lutetiae, 12 Décembre 1662.*

Vertaling

Als het de heer [Hugues] de Lionne behaagt ons uit te nodigen voor het diner, zal de heer [Pierre] de Nielle Geoffroy meebrengen. ^{┌Gedaan┐} ^{┌in het huis van de allervoortreffelijkste mejuffrouw Anna [Bergerotti].┐} ^{┌Parijs,┐} 12 december 1662.
